

Yaratılış

(Ruhî Tesviye)

Kocaeli

Kur'an Akademisi Derneđi

Karabař Mah. Karabař Sk. No: 18

İzmit/KOCAELİ

Ergin ABANOZ

05304196002

05057378285

ÖNSÖZ

Bu çalışma, **Ahmet BAYDAR** ile Kocaeli’nde yaptığımız “*Vahiy Üzerine Düşünme*” derslerinden aldığımız notların bir kısmından oluşmaktadır.

Bu derslerde:

- ✚ “*ayet*”ler üzerine “*düşünme*” nasıl yapılır?
- ✚ Bir ayette merkezi/ana kavram nasıl tespit edilir?
- ✚ Kavramın ayet bütünlüğü, (ayetin öncesiyle sonrasıyla ilişkisi), sure bütünlüğü içerisinde ve nihayet Kur’an’ın ruhuna uygun manası nasıl tayin edilir?
- ✚ Disiplinli düşünme nasıl yapılır? (hikmet)
- ✚ Bir konuda paradigma nasıl oluşturulur?
- ✚ Oluşturulan paradigmanın içinden bilgi nasıl üretilir?
- ✚ Dağınık olan bilgiler bir çerçeve, bir paradigma içine nasıl yerleştirilir? (bu yapılmayınca, anlaşılmiş gibi gözükken bir çok konunun aslında anlaşılmadığı ya da eksik/yanlış anlaşıldığı)
- ✚ Çerçevenin dışına taşan hususlar nasıl fark edilir?

gibi daha çok “*usul*” diyebileceğimiz ancak zaman zaman örnek çözümler de yaparak “*esasın*” da konuşulduğu bir formatta ders yapmaktayız.

Çalışma, ders notlarından derleme; sözel ifadelerin yazıya aktarılması şeklinde oluşmuştur. Onun için dili, yazı dilinden daha çok konuşma dilidir. Düşünmeyi ve düşündürmeyi hedeflediğinden soru formatı ve devrik cümle yapısı ön plana çıkarılmıştır. Amaç, okuyucu adına her şeyi düşünmek değil, okuyucuyu bir metot çerçevesinde düşünmeye sevk etmektir.

Bu unutulmamalıdır.

Zira başlıklar arasında ve kitabın tamamında alışlagelmiş giriş gelişme ve sonuç ilişkisi ilk etapta kurulamayabilir. Geçişler, alakasız gibi gelebilir. Bu bilinçli olarak böyle tasarlanmıştır. Zira çalışmanın amacı bir konuda paradigma oluşturmaktır. Oluşturulmak istenen paradigmanın sadece koordinatları verilmeye çalışılmış, boşlukta bırakılmış hissi uyandıran ya da anlam akışının uyumlaştırılması sorunu yaşanan yerlerde geçişlerin doldurulması okuyucunun düşünme dünyasına bırakılmıştır.

Yine bu çalışma, derste alınan notların derlemesinden ibaret olduğu için sevabıyla, günahıyla bize aittir. Derslerde anladıklarımızın yazıya aktarılmasıdır. Doğru anlamış olabileceğimiz gibi yanlış ya da eksik anlamış da olabiliriz. Bu manada tüm sorumluluk bize aittir.

Son olarak, yaklaşık 6 yıldır; yağmur, çamur, kar, kış soğuk, sıcak demeden, hasta olduğu durumlarda bile; İstanbul’dan gelerek bize düşünmeyi, hikmeti öğreten sayın **Ahmet BAYDAR**’a çok teşekkür ediyoruz.

Bu çalışma ile;

✚ Allah, insanı nasıl akord etmiştir, nasıl yaratmıştır ya da nasıl tesviye etmiştir?
İç donanımları ne ifade eder?

✚ Sorumluluk hangi düzlemde ve nasıl tahakkuk eder?

✚ Sorumlu varlık kimdir ya da kimlerdir? Niye?

gibi ontolojik sorunun cevabının ortaya çıkacağı kanaatindeyiz.

Paradigma: "Değerler dizisi" (TDK)

"Model ya da kuramsal çerçeve anlamında kullanılabilen bir terimdir ve göstermek, anlaşılır kılmak, örnek teşkil etmek, sınırları belli olan ön bulgu ve genel anlamında da dünya bakışı anlamlarına gelir." **Vikipedi**

Bir konuda kendi düşünsel çabasıyla bir paradigma oluşturulmadığında, o konuyla ilgili Kur'an'ı Kerim'de geçen bir kavram doğru anlaşılabilir.

Gelenekte konuyla ilgili dağınık olarak oluşmuş ama çok kıymetli hakikat kırıntıları o paradigma içine hikmetle yerleştirilmezse, yani paradigma gergef gergef dokunmazsa anlaşıldığı zannedilen konu aslında tam olarak anlaşılmamış olma riski taşıyacaktır.

Onun için "alim"i;, "bir konuda bir paradigma oluşturan ve o paradigma içinden bilgi üreten kişi" olarak tanımlanır bazı üstadalar tarafından..

Peki bir konuda kendi düşünsel imkanlarla paradigma nasıl oluşturulur?

Kendini kandırmadan, doğru soru sorarak!

*Aşağıdaki ders notlarında tüm bu söylediklerimizi örnek bir olay üzerinden, **yaratılış** konusu üzerinden düşüneceğiz.*

Öncelikle bu konuda bir paradigma oluşturmamıza yardımcı olacak soruları sıralayalım:

1-Sorumluluk nasıl oluşur ve ne zaman başlar?

2-Yaratılmışlar içinde sorumlu varlık kimdir?

3-İnsanın dışında sorumlu bir varlık var mıdır?

4-Bizde ne var? Ne bekleniyor bizden?

5-Vahiy kime yol göstermek için gönderilmiştir?

6-Peygamberler kimlere rehberlik etmiştir?

Bu sorular sadece aklımızla sorabileceğimiz hatta sormamız gereken sorular. Bu sorular basit gelebilir. Ama vereceğiniz cevaplar kendinizi kandırmaya yönelik değilse anlama başlıyor demektir. Hayırlı olsun!

Şimdi de Kur'an'ı Kerim'den yola çıkarak şu soruları sıralayalım:

7-Kur'an-ı Kerim insanın maddi/biyolojik/elementer yapısıyla mı ilgilenir yoksa ruhi yapısıyla mı?

8-"Emanet" kime arz edildi?

9-Arz edilenler arasında "cin" var mı?

10- Kur'an'ı Kerime göre Peygamberler kimlere rehberlik etmek için gönderildi?

Sorular çoğaltılabilir şüphesiz. Ama amacımız soru sormak değil, paradigma oluşturmada nereden nasıl başlanılacağına dair bir örnek vermektir.

Yaratılış

Hiyerarşi: Derece düzeni. Hazerat.

Hazerat, bazı filozofla/tasavvufçular, varlığı Tanrı'dan başlatarak en küçüğüne kadar şeref derecesine göre dizerler. Çakıltaşı, bitki; bitkilerin en şereflişine göre diziliş, sonra hayvan; hayvanların en şereflişine göre diziliş, en düşüğüne doğru... Sonra insan. İnsanların inançlarına göre sınıflandırılması, melekler!

Gelenek konusunda şunu söyleyelim; müminlerin düşündükleri de dînîdir. Gerçek bir müminin düşündüğü ve bu hayata getirdiği çözüm bizim için çok önemlidir. Peygambere yakındır. Kimi zaman peygamberden farkı olmaz. Çünkü peygamber olsaydı o konuda belki de aynı şeyi yapacaktı. Onun için gelenek deyiş geçmemeli: Kirlenmiş bir sofraya benzer gelenek. Kirlenmiş, kokuyor atalım denmez; yıkanır.

Tasavvuf düşüncesinde varlıkta hiyerarşi yukarıdan başlar. Adlandırmalar, "Hazerat" olarak yapılır. (Hiyerarşinin karşılığı)

Muhiddin İbn-i Arabi bu ayrımı 5 grupta toplar: (**Sudur/Çıkış nazariyesi**)

1 – Allah: Bir şekilde var. Nasıl olduğu anlaşılabilir. Mutlak gayb. Âmâ alanı, bilinemezlik. Bilinemezlik, bilinmeyi ister: Açılış.

2 – Açılış: Yine bir belirsizlik vardır: Açılışın açılışı. Melekût alemi.

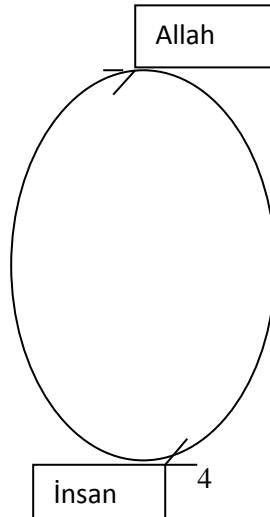
3 – Açılışın açılışı: Melekût aleminin biraz daha rafine, öz hali. 2'nin tüm özelliklerini taşır. Ancak 2 tamamıyla 3'e inmez. Daha azı iner.

4 – Açılışın açılışın açılışı:...

5 – İnsan: Mükemmel hal. Erkek, kadın. (Önce erkek, sonra kadın. Kadın sonradan yaratıldığı için daha mütakamildir.)

1, 2'yi kapsar. 2, 3'ü. 3, 4'ü. 4, 5'i. Ancak 3, 2'den daha özeldir. Kalite artar. Ancak tamamı aşağıya inmez.

İnsan, bu hiyerarşide Allah'tan en uzaktır. Ancak dairesel düşünülüğünde de aynı zamanda Allah'a en yakındır:

Onlar, varlığı Allah'ın açılımı olarak görüyorlar. Allah'ı, şiddetinden/zuhurundan dolayı göremeyiz. Şiddeti hafifleyince görünmeye başlar.

Allah yaratmak istedi, irade etti. Bir tasarı oldu, resim yapan ressamın hayalindeki bir tasarı gibi. Sonra çizmeye başladı, diye düşünün. Sonra da mükemmel yaptı. Cilasını yaptı. Son merhale; en üst, en mükemmel merhale.

Gittikçe bir uzaklaşma bir iniş var. Bir özelleşme var. Hayvanın bütün özellikleri daha sonra gelen insanda yok ama bazı özellikleri var insanda ancak mükemmel olarak var. Yukarıya doğru çıktıkça özellikler dağınık bir şekilde var.

İnsanda yukarıdakilerde olmayan bir şey var: Anlam üretme, araç yapma özelliği. Dolayısıyla isyan etme kabiliyeti. Araç yapma kabiliyeti isyan etme kabiliyetini de beraberinde getiriyor.

Son halkadan tekrar Allah'a dönüş fikriyle daireyi tamamlıyor.

Bunu 5 değil, 6,7,8,9,10 merhalede anlatanlar da vardır.

Bunların hepsi düşünseldir, dini değildir. Yani kişi meseleyi izah etmek için böyle bir senaryo oluşturmuş kafasında.

Şimdi bu kısa düşünsel egzersizden sonra aşağıda yaratılışı **bilinebilen** ve **bilinemeyen** unsurlarına dair birkaç hususa değinelim:

Bilinen unsurlar:

1. **Cemadat:** Cansızlar.
2. **Nebâtât:** Bitkiler.
3. **Hayvânât:** Hayvanlar.
4. **İnsan:** İnsan. Niye "**insanat**" denmiyor? Çünkü onda diğerlerinde olmayan çok farklı bir şey var: İlahi olan bir şey. Ruh ilişkisi var.

Cemadat, nebatat, hayvanat aklen bilinebilen unsurlar ve insan bunlara hâkimdir.

Hayvan, nebatat ve cemadata hâkimdir.

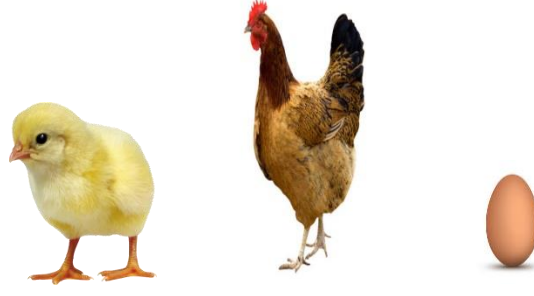
Nebatat da cemadattan farklıdır.

Kabaca böyle. Ve bunlar düşünseldir. Birileri aksini iddia edebilir. Ancak bu söylediklerimiz, genelin bildiği ve görülebilen ve daha az itiraz edilebilen değerlendirmelerdir. Bunlar bilgi değildir.

Bunlar düşünmemizi başlatan noktalar.

Bunlar bilinebilen unsurlardı.

Bilinmeyen unsurlar:

Bilinmeyen bu!

Tavuk mu yumurtadan oldu, yumurta mı tavuktan oldu? Başlangıç ne?

Nasıl başladı? Tavuk, tür olarak mı yaratıldı? Tavuk, tür olarak yaratılmışsa önce tavuk mu yumurta mı yaratıldı? Horoz da tavukla beraber mi yaratıldı? Yoksa hücrelerden biri tavuk biri horoz mu oldu? Yoksa bütün canlılar/hayvanlar bir tek hücreden farklı şekilde mi çoğaldılar?

Bütün bunlar bilimin işi, dinin değil!

Sebeplilik dairesinde olup biten işler bunlar.

Dinin konusu değil bunlar. Din böyle bir şeyle ilgilenmez, bu sorulara cevap vermez. Ya ne yapar?

Meselâ der ki:

Bilinen unsurlar:

“Allah sizi inşa etti, yerde. (Bina inşa eder gibi sizi inşa etti yerde, -toprak değil!-)”

(İnşa etti: Başlattı.)
Allah sizi, yerden başlattı.
(Cemadattan)

“Orada sizi yaşattı. (Orada size ömür verdi)”

Yaratılan Kim? **Siz, (biz).**

هُوَ
أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ
وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا

Hûd 11/61

Ayette kast edilen “siz” kim? Âdem üzerinden bize söylenmiş bir söz olabilir mi? Olabilir. Yani Âdem ve onun çocukları kast ediliyor olabilir mi? Ya da bizim çocuklarımız? Sürekli yerden geliyorlar, anneden babadan. Sürekli yerden yiyip içiyoruz ya. Acaba bunu mu kast ediyor?

Bunlar spekülâtiftir!

Verilen mesaj doğrudan ve düz: Herkesin bildiği bir şey var. Biz yerde oluşuyoruz. Bir yerlerden alınıp getirilmiş ve yere konmuş değiliz. Ömrümüz de burada. Dolayısıyla bu gibi ayetlerde farklı manalar aramaya gerek yok. Söz bize, her birimize.

Peki insan yerden nasıl çıktı, ilk çıkış nasıl?

Bilinmeyen unsurlar:

Yerden insan nasıl çıktı? Babamız mı çıktı, annemiz mi çıktı? İki birden mi çıktı? Nasıl evlendiler, nasıl çoğaldılar?

Bunlar dinin/Kur'an'ın konusu değildir. Bunlar bilimin konusudur.

Bu konuda Kur'an bize hiçbir şey söylemiyor.

Herkesin ilk elden ve gördüğü şeylerdi, Kur'an'ın söyledikleri. Uzaklara gitmeye, farklı anlam kazılarına, zorla Kur'an'a söyletmeye gerek yok.

Bilinen unsurlar:

“Allah sizi topraktan yarattı/biçimlendirdi”

Bir önceki ayette; “arz” idi şimdi “*tûrab*” oldu.

“*inşa*” idi “*haleka*” oldu.

Haleka: Yarattı, biçimlendirdi. Yoktan oluşturdu değil. “yok” ve “sonsuz” gibi sözcükler Kur'anî sözcükler değil. Bu sözcükleri bir yerde görünce dikkat edin!

“yoktan var etme” ve “sonsuz” gibi kullanımlar kelami tartışmalarda kullanılan şeyler, bunlardan uzak durmak lazım.

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ
مِنْ تُرَابٍ

Fâtır 35/11

“Allah sizi topraktan yarattı/biçimlendirdi”. Peki nasıl? Bilmiyoruz. Tavuk yumurta misali! Bununla bilim ilgilenmeli, dinin konusu değil çünkü.

Din/vahiy, bugün bir şey söyleyecek olsa, insanların hemen tamamının bildiği bir şey üzerinden söyler. Örneğin bir doktorun uzmanlık alanına giren bir söz söylemez. Eğer söylerse kimse anlamaz. Vahiy bir doktorun uzmanlığında kullandığı kelimeleri değil normal hayatında kullandığı kelimeleri kullanır.

Bilinmeyen unsurlar:

Peki böyle mi oluştu insan?

Bilmiyoruz.

Yani su toprakla buluşur. Çamur olur. Rüzgâr gelir onu biçimlendirir. Tam insan şeklini alınca melek gelir ruh üfler. İnsan ayağa kalkar, vs. Böyle mi? Bilmiyoruz.

Hiçbir şey yoktur ki Allah onu yaratmamış olsun. Allah ol derse olur. Peki hangi şey var yer yüzünde bildiğimiz ki, bir anda oluveriyor? Ol diyor Allah ve hemen oluveriyor. Böyle olan bir şey var mı bizim bildiğimiz? Yok!

Ama Kur'an diyor ki, O, bir şeyin olmasını dilerse “ol” der, o da hemen oluverir. Bu ne demek?

Bu ***kudretin*** dilidir, kudretin üslubudur! “Benmmm yaparım” demek. ***Melik*** olarak.

Kur'an'ın üslûbu önemli! Bunu anlamak önemli!

Bilinen unsurlar:

“O Allah sudan yarattı beşeri”

İnsan demedi!

Ama insanı da kapsıyor.

Arzdan yaptı, ***topraktan*** yaptı, ***sudan*** yaptı.

وَهُوَ
الَّذِي خَلَقَ
مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا

Furkân 25/54

Bilinmeyen unsurlar:

Peki beşer, sudan böyle mi yaratıldı?

Yani insan böyle mi oluştu sudan? Bilmiyoruz.

Örneğin araba yoktu. Nasıl yaptı insanlar? Sebeplilik bilgisi üzerinden üst üste koya koya onu yapma seviyesine geldiler. Bunun gibi geriye doğru giderek sudan nasıl yaratıldığını bulabilir/bilebilir belki, insanlar.

Ayette özel bir bilgi yok. İnsanların bilgisini aşan bir bilgi yok. Toplumun bildiği bir şey üzerinden söylüyor Kur'an bunları. **Aslında niye söylüyor? Önemli olan o.** Yukarda (siyak) ne söyledi acaba ya da aşağıda (sibak) ne söyleyecek ki, onu söylüyor?

Örneğin, peygamber diyor ki, “ben beşerim”. Niye söylüyor bunu? “Ben Tanrı değilim” demek istiyor, muhataplarının isteklerine karşı.

“Sudan yarattık” derken bağlamına bakarsanız; elementer kökenden, “sudan nasıl yarattı” bilgisinden daha önemli bir mesaj verdiğini görürsünüz. Asıl maksadı; insanın neden yarattığı, elementer kökeninin ne olduğu bilgisini vermek değildir.

“**Nasıl**” sorusu dinin konusu değildir, felsefenin/bilimlerin konusudur. Felsefenin başladığı ilk soru “nasıl”dır.

Vahyin konusu, “**niçin**”dir.

Mecazen bilinebilen unsurlar:

Mecaz olarak almak kaydıyla bilinenlerden biri de şudur:

“Allah sizi yerden bitki olarak bitirdi”

Ama nasıl?

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ

مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا

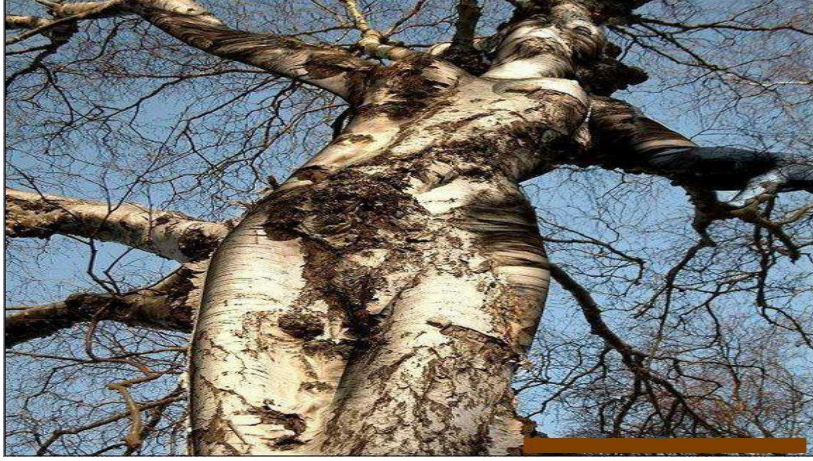
Nüh 71/17

Çocuklar bitki **gibi** büyüyor. Bunu biliyoruz. Ama insanın ilk neş'eti nasıl? Yani yumurta tavuk olayı?

Babasının babası... Sonuna kadar gittik. Orda ne var? Din bunu öğretmiyor bize.

Bilinmeyen unsurlar:

Böyle bir bitki olarak değil herhalde!

Bitki gibi bitirdi derken, resimdeki gibi mi? Bilmiyoruz!

Mecazen bilinebilen unsurlar:

“Sizi çamurdan yarattı/biçimlendirdi”

هُوَ الَّذِي
خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ
Enam 6/2

Bilinmeyen unsurlar:

Böyle mi yani? Elbette değil.

İnsan türü:

“İnsanın üzerinden bir süre/zaman geçmedi mi, kayda değer bir şey değil iken”

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ

حِينَ مِنَ الدَّهْرِ

لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا

El-İnsân 76/1-2

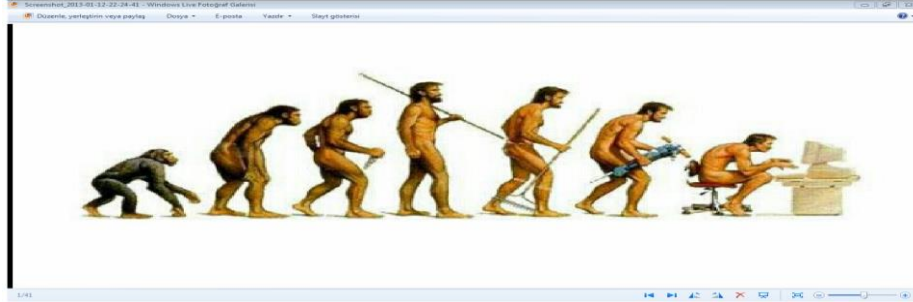
Ne zaman? Rahim süreci mi? Yoksa *insanlığın rahmi* süreci mi?

Rahim süreci insanlığın rahim sürecinin devamıdır, kopyasıdır.

İnsan tekinin oluşu insanlığın oluşunun tekrarıdır.

Yani, kadın nasıl çocuğunu kucığında büyütüyor, yediriyor, içiriyor, doyuruyor, büyütüyor. Sonra elinden tutuyor, ona konuşmayı, bilmeyi öğretiyor, sonra arkadaşlık yapıyor... sonra tekme vurup (!) evden atıyorsa Allah da cennette kucığında büyüttü; yedirdi, içirdi sorumluluk çağında olmayan insana; sonra öğretti konuşmayı, düşünmeyi, iş yapmayı, para kazanmayı (!), sonra kovdu cennetten.

İnsan tekinin yaşadığı toplumun yaşadığının tekrarıdır.

Birisi ana rahminden gelişin ve gidişin hikayesi/resmi, diğeri insanlığın tarihinin geliş ve gidiş hikayesi/resmi.

Birisini/insanı görüyoruz/biliyoruz ama diğerini/insanlığı görmüyoruz/bilmiyoruz. Üzerinde düşünelim. **Bilim düşünsün.** Bu konuda bilim insanları ile kavga etmeye gerek yok.

“**Sizi** tavır tavır yarattı”

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا

Nüh 71/14

“**Tavır tavır**”dan kasıt ne? İlk akla gelen çocuğun doğum süreci.

Peki insanlığın merhaleleri olamaz mı? Olabilir.

Zaten birey nasıl tavır tavır büyüyorsa insanlık da öyle tavır tavır büyüdü/büyüyor.

İnsanlığın bir çocukluğu vardı, bir gençliği vardı, bir olgunluğu var. İşte o insanlık büyürken, gelişirken peygamberler onların elinden tuttu, onlara rehberlik etti, liderlik etti.

Onun için insanlık şu anda elbette önceki gibi vahşi değil.

Öyleyse:

“...Yeryüzünde gezin,
bakın yaratma nasıl
başladı...”

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ
قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ
الْخَلْقَ

ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ
إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Ankebüt 29/19-20

Ayette dikkat çekilen, ilkbaharda doğanın canlanması da olabilir, varlığın yaratılışının nasıl başladığı da olabilir. Hiç önemli değil. Bizi tabiata göndermesi/yönlendirmesi önemli. Oradan aldığımızla ibret alacağız, “demek ki hayat böyle geliyor, böyle devam ediyor” diyeceğiz.

Bakın tabiata, ölümler diriltiliyor, siz de yeniden öyle diriltileceksiniz.

Araştırın:

Urfa Yüreklitepe kazı çalışması. Bu çalışmada insanlığın tarihinin 12.000 bin yıllık olduğu şeklinde tespitlere ulaşılmış. Mabet tespit edilmiş. Tevrat 4.000 bin yıl olduğunu söyler. Âdem ile Tevrat arasında. Tevrat'ta iki Âdem var: Peygamber Âdem, insan Âdem.

Sonuçta insanlığın bir geçmişi var. Ancak bu geçmiş bize karanlık. Bunun **nasıllığı** bizi ilgilendirmiyor. Bu konuda saplantıya düşmek anlamsızdır.

Bizim için bugün meselenin önemli olan yönü ne?

İnsanın **ruhen** yaratılışı: **Ruhen insanın yaratılışında iki taraf var. İyi taraf kötü taraf. Hem iyilik hem kötülük potansiyeli var.**

Jeffrey Lang'ı izleyiniz.

(Bir matematik profesörünün ateistlikten, islama dönüş hikayesi. <https://www.youtube.com/watch?v=bLQ6pCDIKXg>)

Cin ve Şeytan

Ders Öncesi

Gelenek ve Radikalizm:

Gelenek, peygamberden bu güne kadar Müslümanların düşündüğü, yaptığı şeyler demek. Bunların içinde tabii ki peygamberin söyledikleri var, hayatı var, Kur'an var ancak kendilerinin yaptıkları da düşündükleri de var. Düşünmedikleri, yapmadıkları yalan yanlış şeyler de var, doğal olarak. Çünkü bir korunmuşluk içerisinde bize gelmiş değil bunlar.

Radikalizm, peygamberin gününe doğrudan gitme iddiasıdır. Peygamberin gününe gidip bilgiyi doğrudan oradan alıp tekrar buraya gelmek. Bu fevkalade zor hatta imkansıza yakın bir şey. Çünkü bugünün şartları var, bu günün düşünme/okuma biçimi var... Herkesin bu işi yapması imkansıza yakın bir şey.

Gelenek herkes için çok kolay, herkesin elinin altında. Bir şekilde bulduğumuz şeyler var. Anne babayı, dedeyi görüp onlar gibi yapmak var.

Ama peygamberin gününe doğrudan gidip oradaki bir haberi okumak ve o haberi doğru anlamak zor. Kaldı ki, peygamberin gününe gitseniz; bizzat o gün tespit edilmiş, o güne ait hiçbir haber bulamazsınız, Kur'an'ın dışında.

Bir de ne kadar eskiye giderseniz gidin, 200-250 ye kadar gidebilirsiniz. O gün bulduğunuz haberler de en az 4-5 nesil tarafından nakledilmiş haberler olacaktır. Yani yine geleneğin içindedesiniz, zorunlu olarak. Ama gelenek vaaaaar, gelenek var.

Her durumda geleneğin içindeyiz ama önemli olan o geleneği değerlendirebilmek, okuyabilmek.

Bazıları gelenekte ne varsa kutsuyor, bazıları da geleneğe ait her şeyi atmak istiyor. İkisi de akıl kârı değildir.

Geleneği mukayeseli olarak okumak: Bunu da herkesin yapması beklenemez. Onun için radikalizm doğuyor.

Bizim mümin olarak yapmamız gereken şey eğer Allah ile aramızdaki bağı sağlamlaştırmak ise bu işi o yönüyle üzerimize görev alıp, uzmanlardan istifade etmek, hayatını bildiğimiz insanlardan mümkün olduğunca istifade etmek ve mümkün olduğunca yapabileceğimiz bir çalışma varsa, kendimiz yapmak. Herkes dinini kendi inşa etmeli dediğimiz şey, budur.

Yolun isabetliliğini önemsiyorsanız, akli kullanmak, söylenenleri tartmak ve hatta tecrübe etmek gerekir.

Yani ***“ben anladım, uyguladım, faydasını görüyorum ya da görmüyorum”*** şeklinde bir değerlendirme yaparak sonuçta beni Allah'a daha çok yaklaştırıyor ya da yaklaştırmıyor

diyebilmek. Ama hangi Allah'a? Önemli! Hangi Allah tasavvuruna? Burada kullanılması gereken metot bizi daha yukarıya çıkaracak olan şey olmalı!..

Şimdi gelenekten istifade etmenin bir örneğini göreceğiz. Konumuz, yaratılış.

Önce geleneği bir tarayarak bize lazım olan şeyleri çıkarıp acaba bu konuda neler düşünülmüş onu göreceğiz.

Bu dersler sonunda çok duyduğunuz ama bir yere koyamadığınız karmakarışık bilgileri, **cin, şeytan, iblis** ve **melek** kavramlarını anlamaya çalışacağız.

Biz adamız/âdemiz. Biz kendimizi tanıyacağız. Bizim yaratılışımız nasıl? Kur'an Kerîm'de, yaratılışımız nasıl ifade edildi? Bizde ne var? Bizden ne bekleniyor?

Âdemin yani adamın (ademoğluyuz biz) karşıtı/mukabili **iblis** olarak geçer. Bu özel isimdir. Âdem de özel isimdir. Yani âdem diye birisi var, iblis diye birisi var. Ama kast edilen o özel isimler değil. Âdem gibi düşünen ve İblis gibi düşünen kimseler demek.

Âdemle ile iblis bir *asıl*'da var. Tek asıl iki şeyden oluşmuş: Cin ve İns (İnsan)

Cin'in aslı **cann**.

Cann ve **ins (insan)** iki hammadde, iki özellik, iki fonksiyon.

Bu iki fonksiyon, birleştiriliyor ya **âdem** ortaya çıkıyor, ya **iblis** ortaya çıkıyor.

	1. fonksiyon		2. fonksiyon	
	Cann (Cin)		İns (İnsan)	
	Karin	İki fonksiyonun birleşince (Tesviye)	Karin	
	İblis - Cin+ler - Şeytan		Âdem - Melek, - Peygamber	

İblisin mensupları **cin, şeytan** olarak tabir ediliyor, adlandırılıyor; Âdemin mensupları da **melek, peygamber** olarak tabir edilebiliyor, mecazen.

İnsan?

Manalarını göreceğiz.

Cin, cann'ın çocuklarıdır.

Peygamberde cin/cann var mı? Şeytanlık özü var mı? Göreceğiz...

Aşağıda göreğimiz hadisleri (!) ne doğru ne de yanlış diye okuyacağız. Sadece kafamızda bir şeyler oluştursun, bizi düşündürsün diye okuyacağız. Bizi eskilere, en yakın tarihlere götürsün diye. Acaba ne var diye? Aynı hadis ya da birbirine çok yakın hadisler nasıl geçiyor literatürde? Onu göreceğiz.

(Rivayet tarihlerine dikkat!)

(Peygambere yaklaştıkça/uzaklaştıkça rivayetin niteliğinin değişmesi)

(Peygambere atfen söylüyor) Peygamberimiz dedi ki:

“Beyaz horoz benim sevgilimdir. Benim sevgilim Cibril’in de sevgilisidir. Beyaz horoz bulunduğu evi korur çünkü. Bir de komşularından 16 evi bekler (koruyuculuk yapar, bekçilik yapar)”

«الدِّيكُ الْأَبْيَضُ حَبِيبِي

وَحَبِيبُ حَبِيبِي جَبْرَائِيلَ عَلَيْهِ
السَّلَامُ يَحْرُسُ بَيْتَهُ

وَسِتَّةَ عَشَرَ بَيْتًا مِنْ جِيرَانِهِ

Ebu Şeyh el-İsbehâni, el-U'zmet (369)

“Beyaz horoza sövmeyin çünkü o benim arkadaşumdur, ben de onun arkadaşımım. Düşmanı, düşmanımdır. Beni gönderen Allaha yemin ederim, eğer insanoğlu bilse, onun tüyünü, etini satın almak için altın verir. Çünkü o sesinin ulaştığı yere kadar **cinleri** kovar.”

لَا تَسُبُّوا الدِّيكَ الْأَبْيَضَ فَإِنَّهُ صَدِيقِي وَأَنَا
صَدِيقُهُ، وَعَدُوُّهُ عَدُوِّي،

وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لَوْ يَعْلَمُ بَنُو آدَمَ مَا
فِي قُرْبِهِ لَا اشْتَرَوْا رِيشَهُ وَحَمَهُ بِالذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ، وَإِنَّهُ لَيَطْرُدُ مَدَى صَوْتِهِ مِنَ الْجِنَّ

Ebu Şeyh el-İsbehâni, el-U'zmet (369)

Hadis uydurma mı değil mi onu uzmanlarına bırakıyoruz. Peşinde olduğumuz, aradığımız şey bir **olgu**. O dönemlerde literatürde neler var, neler konuşulmuş, bu konuda?

Herkes beyaz horoz edinsin. Çünkü bir ev ki
orda beyaz horoz var, oraya **şeytan**
yaklaşamaz. Sihirbaz (adam) da yaklaşamaz,
benzeri kişiler de.

«اتَّخِذُوا الدِّيكَ الْأَبْيَضَ، فَإِنَّ دَارًا فِيهَا دِيكٌ
أَبْيَضٌ لَا يَقْرُبُهَا شَيْطَانٌ، وَلَا سَاحِرٌ، وَلَا
الدُّوِيرَاتُ حَوْلَهَا»

Taberânî, Mu`cemu'l-Evsat (360)

Eşeğin anırmasını ve köpeğin havlamasını ve
horozun ötüşünü duyarsanız geceleyin,
Allaha sığının **şeytandan!** Çünkü onlar
(yukarıda sayılan hayvanlar) sizin
göremediklerinizi görürler.

«إِذَا سَمِعْتُمْ نَهَيْقَ الْحِمَارِ، وَنُبَاحَ الْكَلْبِ،
وَصَوْتَ دِيكٍ بِاللَّيْلِ، فَتَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنْ
الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُمْ يَرَوْنَ مَا لَا تَرَوْنَ»

Müsned Ebu Ya'la 305

Eski dünya(!): Eşek, köpek, horoz. Evcil hayvanlar. Sizin göremediklerinizi görür (!)
diyor.

Burada bizim göremediklerimiz ne? Cin ve şeytan!

Biz göremiyoruz fakat bu üç hayvan (eşek, köpek, horoz) görüyor!
("Göremediklerinizi görürler" kısmına dikkat)

Cinler görünmezler deyip bizi kandırıyorlar ya!...

Geceleyin köpeğin havlamasını veya eşeğin
anırmasını duyarsanız Allaha sığınınız. (euzu besmele
çekin değil almanız gereken önlem alın) Çünkü onlar
sizin göremediklerinizi görürler. Ayaklar dışarda
sakinleştiğinde çok dışarıya çıkmayın. Çünkü Allah
geceleyin dilediği kadar **mahlukatını** salıverir.

Niye gündüz değil de gece?

Kapıları kapatın. Kapatırken Allah'ın adını anın.
Çünkü **şeytan** Allah'ın adı anılarak kapatılan kapıyı
açamaz. (Yani iyice, dikkatlice kapatılan kapıyı
şeytan açamaz. Alelade kapatırsan açar.
(Unutmayınız! Eski dünyaya ait literatür bu.)

«إِذَا سَمِعْتُمْ نُبَاحَ الْكَلْبِ بِاللَّيْلِ أَوْ نُهَاقَ الْحَمِيرِ
فَتَعَوَّدُوا بِاللَّهِ؛ فَإِنَّهُمْ يَرَوْنَ مَا لَا تَرَوْنَ.
وَأَقْلُوا الخُرُوجَ إِذَا هَدَّاتِ الرَّجُلُ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَبْثُ فِي
لَيْلِهِ مِنْ خَلْقِهِ مَا يَشَاءُ.»

وَأَجِيفُوا الْأَبْوَابَ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا؛ فَإِنَّ
الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا أُجِيفَ وَدُكِرَ اسْمُ اللَّهِ
عَلَيْهِ.»

Müsned Ebu Ya'la (305)

Mahlukat –Şeytan.

“Şeytan kapalı kapıdan giremez” demek istiyor!

*Az çıkın dışarıya, sakinlik başlayınca. Çünkü bir sürü **hayvanını** salverir Allah.*

*Kim köpek havlaması veya eşek anırması duyarsa Allaha sığınsın melun **şeytan**dan.*

*Çünkü onlar (**eşek, köpek**) sizin göremediklerinizi görürler.*

أَقْلُوا الْخُرُوجَ بَعْدَ هُدُوءٍ،

فَإِنَّ لِلَّهِ دَوَابَّ يَبْتُئِنُّنَّ، فَمَنْ سَمِعَ نُبَاحَ
الْكَلْبِ، أَوْ نُهَاقَ حِمَارٍ،

فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ،

فَإِنَّهُمْ يَرَوْنَ مَا لَا تَرَوْنَ.

Buhari, Edebu'l-Mufred (256)

Meğer burada **şeytan**, Allah'ın geceleyin salıverdiği bir sürü hayvandan birisiymiş.

***Şeytan**, birinizin yatağına gelir, eşi yatağını hazırladıktan sonra oraya çöp, taş vb. kor.*

Eşini kızdırmak için.

(Yani biriniz yatmaya gidince yatağına dikkat etsin, Şeytan sizi kızdırmak için yatağına sizi kızdıracak çer-çöp koyabilir.)

*Eğer biriniz yatağında böyle bir şey bulursa sakın ha eşine kızmasın çünkü bu **şeytanın** işidir.*

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِي إِلَى فِرَاشِ أَحَدِكُمْ
بَعْدَ مَا يَفْرِشُهُ أَهْلُهُ وَيُهَيِّئُونَهُ، فَيُلْقِي
عَلَيْهِ الْعُودَ أَوْ الْحَجَرَ أَوْ الشَّيْءَ،
لِيُغْضِبَهُ عَلَى أَهْلِهِ،

فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ فَلَا يَغْضَبُ عَلَى
أَهْلِهِ، قَالَ: لِأَنَّهُ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ.

Buhari, Edebu'l-Mufred. (256)

Burada **şeytan** ne olabilir ki?

Bu rivayetlerdeki kullanımlardan anlıyoruz ki; cin ve şeytan horozun, eşeğin ve köpeğin görebildikleri varlıklardır. Yani uzaktan hissettikleri, kokularını aldıkları Allah'ın yarattıkları, hayvanlar. Bu tür rivayetlerde geçen **cin** ve **şeytanlardan** kastın **yabani hayvanlar** olduğu anlaşılmaktadır.

Kapıları kapatın.
Su kaplarının ağızını örtün.
Bütün yemek kaplarını kapatın. Lambaları
söndürün.
Çünkü **şeytan** kapalı yeri açamaz, düğümlü
şeyleri çözemez. Yoksa bir fastıkkık/fare gelir
evinizi yakar. (Lambayı devirerek.)

أَغْلِقُوا الْبَابَ، وَأَوْكُوا السِّقَاءَ،
وَأَكْفُوا الْإِنَاءَ، أَوْ حَمِّرُوا الْإِنَاءَ،
وَأَطْفِئُوا الْمِصْبَاحَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا
يَفْتَحُ غَلْقًا، وَلَا يَحُلُّ وَكَاءً، وَلَا
يَكْشِفُ إِنَاءً،
وَإِنَّ الْفَوَيْسِقَةَ تُضْرِمُ عَلَى النَّاسِ
بَيْتَهُمْ.

Mâlik b. Enes, Muvatta'.

Buradaki kullanımlardan **cin** ve **şeytan** kelimelerinden bir de “**adamlaşmamış, hayvan gibi adam**” anlamlarına da ulaşmak mümkün. Eskiden evi parkı olmayan hayvan gibi yaşayan insanlar vardı. Sorumluluk düzeyine yükselmemiş. Genelde terk edilmiş yerlerde yaşarlar, atılmış şeylerle beslenirlerdi, insanlığın başlangıcında. Hala bu tür insanlar çeşitli yerlerde olabilir. İşte bunların da adı cindir. Çünkü onlar yabani. Hayvanlar gibi yaşarlar. Asıl üzerinde durmamız gereken budur.

Herkes, bilenler dahil, **cin**'in **görünmez** olduğunu zannediyor. Görünmez anlamı var şüphesiz. Ama yukarıdaki gibi. Asıl anlamı görünmez demek değil, “**vahşi, yabani**” demektir. Asıl anlamı; evcil olmayan, bizden olmayan, tanımadığımız bilmediğimiz, öteki demek. Cin sözcüğünün görünmez anlamı **dolaylı** olarak vardır. Öteki olduğu için, yabancı olduğu için görünmezdir.

Örneğin;

Mecnune: Vahşileşmiş ağaç demek. Uzamış gitmiş. Aynı zamanda çiçek için kullanılır, kabarmış, sınır tanımayan çiçek.

Geleneğimizde, din kültürümüzde “**cinlenmiş**” dediğimizde, aklını kaybetmiş olarak anlarız. Oysa bu doğru değil. Doğru anlamı **hayvanlara karışmış, vahşileşmiştir**.

Kays, Leyla'ya aşık olunca aklını kaybetmiş değil. Dengesini kaybetmiş, hayvanlarla yaşayan, çöle kaçmış demek. Gözden irak olan, ev park tanımayan, çöllere düşmüş.

Cinnet: Cann aslına, hayvanlık aslına dönüşür.

İnsanın yaratılışında cann/cin:

Cann, aslında bir *tabiattır* ve kast edilen de *hayvanlıktır*. İnsanın önceki durumu, ilk yaratılış şekli. Bu tabiata eklenen de *ins* tabiatıdır. Yani insanın birinci maddesi *cann*'dir. Ve ikisinin bir araya gelmesiyle, Kur'an dilinde tesviye edilmesiyle oluşan şey Âdemdir. Aynı zamanda insan.

Ama *iblis* ve *âdem* melek değildir. Canları çıkıncaya kadar, âdemin/melek'in iblisleşme tehlikesi vardır. İblisin de âdem/melek olma umutları vardır. Tevbe etme umutları vardır.

Tüm dini metinlerde, *cin* sözcüğü yerine *şeytanı* koyun hemen hemen uyar. Aynı şekilde *melek* yerine *peygamber*, peygamber yerine melek sözcüğünü koyun olur.

Şeytan peygamberin aşikar düşmanıdır. Muhammed peygamberdir, Ebû Cehil şeytandır, Kur'an'da.

Cin daha çok ölmüş, yok olmuş şeytanlar için kullanılır. Ya da simgesi, kendisi hiç bilinmeyenler için. Örneğin cinlere taparlar. Ama kimdir nedir bilinmez. Şeytan liderler var ama hiç bilinmiyorlar. Simgeleri var. Ona taparlar.

Kur'an genelde ölmüş peygamberler için melek tabir eder, hayattaki için demez.

Bizler de genelde yaşayan bir adama melek demeyiz ama ölmüş bir adam için *melek gibiydi* deriz.

Âdem: Cin tarafı var ama aynı zamanda insan tarafı galip gelmiş.

İblis: Aynı zamanda ins/insan tarafı var ama cin tarafı galip gelmiş.

Beşer: Bu varlığın *maddi* yapısını anlamlandıran bir sözcük. Onun ruhi, manevi donanımını kast edeceğimiz zaman genelde *insan* deriz. Fiziki yapısını kast ederken, çaresizliğini, basitliğini, biraz daha hayvanlığa yatkınlığını kast ederken, biyolojik yapısını kast ederken *beşer* deriz. Tesviyeden önceki haline de beşer denir, tümüne de. Neyi kast ettiğimiz, bağlam önemli.

Dikkat!

Aslında, *cann* da *melektir*, *ins* de. Çünkü onlar "*tabiattır*" ve tabiat sorumlu değildir. Birleştiklerinde *sorumlu* varlık ortaya çıkar. Ruh verilir. Ruh verildiğinde artık sorumlu olur.

İnsanlığın yaratılış safhasını şimdi bizim çocuklarımız yaşıyor. Çocuk akıl baliğ oluncaya kadar melek(!)tir. Bu safhaya kadar melek olduğu için; elinden tutarız, kucağımıza alırız, her dediğini yaparız. Suç işlerse biz onu üstleniriz. Ama artık akıl baliğ olduktan ya da cennetten kovduktan sonra, suçunun cezasını çekeceği duruma gelince ya âdem olur ya iblis.

Çocuklarımız, insanlığın yaşadığı şeyi tekrar ediyorlar gözümüzün önünde.

“Peygamber cinlendi/mecnun oldu” tabiri, delirdi anlamında değildir. İsyankar, çılgın, sınır tanımaz anlamındadır.

Cannın alevli ateşten yaratılması; kontrol edilemeyen, sınırı çizilemeyen, anlamında bir simgedir. Ve eski dünyanın dilidir bu.

İnsan topraktan yaratılmıştır. **Min hamein mesnun**: İşlenmiş, terbiye edilmiş, ıslah edilmiş bir topraktan. **Min salsalin kel fahhar**: Pişmiş, ses çıkarabilen.

Önce, cann yaratılmış. İnsanın ilk hali de böyle değil mi?

Kur'an'a göre yaratılışın resmi: Önce cann'ı yarattı, sonra insi yarattı, sonra ruh verdi/tesviye etti, sonra ademe secde edin dedi yani âdemi kabul edin ona boyu eğin dedi. Hepsi, herkes etti. İblis boyun eğmedi.

من صلصال كالفخار

وهو الذي قد أصلح بأثر من النار
فصار كالزخرف،
وبهذه القوة النارية حصل في الإنسان
أثر من الشيطنة وعلى هذا المعنى دلّ بقوله:

(خلق الإنسان من صلصال كالفخار وخلق الجان من مارج من نار)

فنبه على أن الإنسان فيه من القوة
الشيطانية بقدر ما في الفخار من أثر النار
وأن الشيطان ذاته من المارج الذي لا
استقرار

er-Râğib el-İsfehâni, *Tafsîlu'n-Neş'eteyn*, s. 25.
er-Râğib el-İsfehâni, Ebû'l-Kâsım el-Huseyn b.
Muhammed (ö.502/1109), *Tafsîlu'n-Neş'eteyn ve
Taḥsîli's-Sa'âdeteyn*, I, Beyrût.

Cin, Şeytan ve Melek

Bu bir fakihin sözü!
Peygamber devenin yanında namaz kılmayı kötü gördü.

Niye?

Çünkü o (deve) **cin**den yaratılmıştır.

Yerinin pis olduğu için (namaz kılınmaz) değil.

Peki ne için? Cevap burada yok gibi! Ama...

Ama koyun hakkında dedi ki (yani koyun ağılında kılınır mı?): Koyun cennet hayvanıdır! (onun yanında kılabilirsiniz)

... كَرِهَ أَنْ يُصَلِّيَ قُرْبَ الْإِبِلِ

لَأَنَّهَا خُلِقَتْ مِنْ جِنٍّ لَا لِنَجَاسَةٍ

مَوْضِعِهَا

وَقَالَ فِي الْغَنَمِ: « هِيَ مِنْ دَوَابِّ

الْجَنَّةِ »

Beyheki, Sünen el-Kübrâ (Vefatı 458)

Deve cinden yaratıldığı için onunda ağılında namaz kılmayın ama koyun cennet hayvanı olduğu için onun ağılında kılabilirsiniz!

Bundan ne anlaşılıyor?

Deve, cinden yaratılmıştır yani **vahşi** tabiattan yaratılmıştır.

Koyunun cennet hayvanı olması: el-Cennet vahşi ağaçların bulunduğu yerdir, orman, her taraf yeşil, delirmiş tabiat. Vahşetin bulunduğu yer, çılgınlaşmış. Kadim bir sözcük. Bu etimoloji, cennete ad olmuş.

Şimdi biraz daha peygambere yakın bir zamana inelim:

Peygamberin sözü olarak naklediliyor:
Deve ağılında namaz kılmayın çünkü deve **şeytan**dandır.

Koyun ağılı soruldu peygambere: Orada kılabilirsiniz, orası bereketlidir. (Yani sorun yok)

« لَا تُصَلُّوا فِي مَبَارِكِ الْإِبِلِ فَإِنَّهَا مِنْ

الشَّيَاطِينِ ».

وَسُئِلَ عَنِ الصَّلَاةِ فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ فَقَالَ

« صَلُّوا فِيهَا فَإِنَّهَا بَرَكَةٌ »

Ebu Davud, Sünen (vefatı 275)

Koyun ağılında namaz kılın ama devenin ağılında kılmayın. Çünkü o **şeytan**lardan **yaratılmıştır**.

Yaratıldı diyor!

Bu literatürde; yaratılıştta cin ve şeytanın bir hammedde değil, bir tabiat olduğu ortaya çıkmaktadır.

Develerin ağılında namaz kılmayın çünkü o **cin**den **yaratılmıştır**. (Cin, cann'ın çoğulu/çocukları)

Devenin gözlerini görmüyor musun, **öfk**lendiği zaman hab hab edişini.

Ama koyun ağılında kılabilirsiniz çünkü o rahmete daha yakındır (uysaldır).

صلوا في مرابض الغنم .

ولا تصلوا في أعطان الإبل .

فإنها خلقت من الشياطين

Ibn Mâce, Sünen (273)

لَا تُصَلُّوا فِي عَطَنِ الْإِبِلِ

فَإِنَّهَا مِنَ الْجِنِّ خُلِقَتْ

أَلَا تَرَوْنَ عُيُونَهَا وَهَبَابَهَا إِذَا نَفَرَتْ

وَصَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ

فَإِنَّهَا هِيَ أَقْرَبُ مِنَ الرَّحْمَةِ

Müsnedu Ahmed (241)

Şeytan, hareketlilik ve zarar ifade eder. Eylemlilik halidir, cinin. **Cin** ise onun tabiatını ifade eder. (Siyah köpeğe şeytan tabir edilir, huysuz ata el-mucennu der Arap)

«إِذَا أَدْرَكْتُمُ الصَّلَاةَ

وَأَنْتُمْ فِي مُرَاحِ الْعَنَمِ فَصَلُّوا فِيهَا؛

فَإِنَّهَا سَكِينَةٌ وَبَرَكَةٌ.

وَإِذَا أَدْرَكْتُمُ الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ

فَاخْرُجُوا مِنْهَا فَصَلُّوا؛

فَإِنَّهَا جِنَّ مِنْ جِنَّ خُلِقَتْ.

أَلَا تَرَوْنَهَا إِذَا نَفَرَتْ كَيْفَ تَشْمَخُ بِأَنْفِهَا»

Müsnedü's-Şâfi'i (vefatı 204)

*Namaz vakti geldiğinde siz eğer koyun
ağılında iseniz orada namaz kılabilirsiniz.
Çünkü orası sakindir ve bereketlidir.*

*Ama devenin ağılında iseniz oradan çıkın ve
namaz kılın.*

Çünkü o cindir, cinden yaratılmıştır.

*Görmüyor musun öfkelenildiğinde burnunu
nasıl kaldırıyor.*

*(Yani namaz kılarken, bir hareket yapar, size
zarar verir)*

قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:
(الجن على ثلاثة أصناف:

صنف لهم أجنحة يطرون في الهواء،

وصنف حيات وكلاب،

وصنف يحلون ويظعنون)

(konar göçer)

el-Hakim et-Tirmizî (v. 320), el-Menhiyyât, s. 227.

Karîn

Peygamberler masumdurlar. (Masum, hatadan korunmuş demek)

Peygamberimiz ise elbette en masumudur.

*Çünkü Allah teala ona yardım eder, **cin**den olan **karini**ne karşı.*

(Peygamberimizin cinden bir karini var, ona mağlup olmasın diye Allah Paygamberimize yardım eder!)

(O cin, peygamberimize) Hayırdan başkasını emretmez.

Bu, alimin görüşü, hadis değil.

فإن الأنبياء معصومون

وكان عليه الصلاة والسلام

أشدهم وأقواهم في العصمة

لأن الله تعالى أعانه على قرينه من الجن

فلم يأمره إلا بخير

El-İcî, el-Mevâkıf

Bu adamın kanaati önemli değil, onun kültürü önemli bizim için.

Şimdi biraz daha eskiye iniyoruz:

Peygamber dedi ki:

*Sizden hiç kimse yok ki onun **cin**den bir **karini** olmasın.*

Dediler ki senin de mi? Dedi ki: Benim de.

Yalnız (bir fark var) ben ona emrediyorum, o da bana itaat ediyor.

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ

إِلَّا وَلَهُ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ»

قَالَ: وَلَا أَنْتَ؟

قَالَ: «وَلَا أَنَا،

إِلَّا أَنِّي آمُرُهُ فَيَطِيعُنِي»

İbn Batta, el-İbâne 387

Karin: Arkadaş, karın demektir. Aynı zamanda “boynuz” demek. Zülkarneyn: İki boynuzlu. Cin de aslında bir boynuzu demektir. İnsan aslında iki boynuzludur. **Karn**, bir tekin yarısıdır.

Sizden hiç kimse yok ki **karin** olarak kendisine bir **cin** tayin edilmiş olmasın.

Deiler ki: *Senin de mi ya Rasulullah?*

Dedi ki: *Benim de. Ancak Allah bana yardım ediyor ona karşı ve o teslim oldu.*

Bana hayırdan başkasını emretmez.

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ

إِلَّا وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ»

قَالُوا: وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

قَالَ: «وَإِيَّايَ، إِلَّا أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَعَانَنِي عَلَيْهِ

فَأَسْلَمَ،

فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ»

İbn Hibbân, Sahîh 354

Bazıları buradaki “esleme” yi Müslüman oldu olarak anlar. Bu doğru değil. Çünkü cin tabiatı gereği Müslüman olmaz. Çünkü o melektir. (İki taraf da birer melektir. İkisi birleştiğinde sorumlu insan ortaya çıkar.)

(Rivayet Tarihlerine Dikkat)

Sizden hiç kimse yok ki **cin** ve **melekler**den **karinleri** olmasın.

Dediler ki *senin de mi?* Dedi ki: *Benim de.*

Ancak Allah bana yardım etti ona karşı ve o teslim oldu.

Ancak bana hayr emreder.

(Hayırdan başkasını emretmez)

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ ،

إِلَّا وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ

وَقَرِينُهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

قَالُوا : وَإِيَّاكَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : وَإِيَّايَ ،

إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ

فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ .

Müslim, Sahîh 261

Sizden hiç kimse yok ki **cin** ve **ins**den **karinleri** olmasın.

(Cin ve insden iki tabiatı vardır herkesin)

Dediler ki *senin de mi?* Dedi ki: *Benim de.*

Ancak Allah bana yardım etti ona karşı ve o teslim oldu.

Ancak bana hayr emreder.

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ

إِلَّا وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ» ،

قِيلَ : وَإِيَّاكَ ؟ قَالَ : «وَإِيَّايَ ،

وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ ،

فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ»

Şâfi, Müsned 335

Sizden hiç kimse yok ki kendisi ile birlikte **cin**
ve **melekler**den **karinleri** olmasın.

Dediler ki senin de mi? Dedi ki: Benim de.

Ancak Allah bana yardım etti ona karşı ve o
teslim oldu.

Ravi diyor ki: "Esleme" burada teslim oldu
anlamındadır.

(Müslüman oldu, şeklinde anlayanlar var,
ravi bunu kabul etmiyor)

ما منكم من أحد إلا ومعه قرينه من الجن

وقرينه من الملائكة

قالوا وإياك قال نعم وإياي

ولكن الله أعانني عليه فأسلم

قال أبو محمد "من الناس من يقول أسلم،

استسلم أقول ذلك

Dârimî, Sünen 255

Sizden hiç kimse yok ki **şeytan**lardan
bir **karinleri** olmasın.

Dediler ki senin de mi? Dedi ki: Benim de.

Ancak Allah bana yardım etti ona karşı ve o
teslim oldu.

لَيْسَ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ

إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِينَهُ مِنَ الشَّيَاطِينِ

قَالُوا وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

قَالَ نَعَمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَاسْلَمَ

Ahmed İ. Hanbel 241

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِينَهُ

مِنَ الْجِنَّ وَقَرِينَهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

قَالُوا وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

قَالَ وَإِيَّايَ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ

فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِحَقِّ

Ahmed İ. Hanbel 241

Sizden hiç kimse yok ki kendisi ile birlikte **cin**
ve **melekler**den **karinleri** olmasın.

Dediler ki senin de mi? Dedi ki: Benim de.

Ancak Allah bana yardım etti ona karşı ve o
teslim oldu.

Ancak bana hayırdan başkasını emretme.

Karin, Kur'anî bir kavramdır, unutmayınız!

وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ
نُقِصَ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ
وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ
حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ
بُعدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ
Zuhruf 36-38

Kaf suresi 17-29 ayetlerini Muhammed ESED'den okuyunuz.

Biz de iki melek (cin, ins) var. Bu iki meleğin birleşmesinden bizler ya insanlık tarafına ya da şeytanlık tarafına meyledebiliriz. Yani bize özgürlük veriyor bu iki meleke. Bu özgürlükten, Allah'a isyana varıncaya kadar bir şey çıkıyor.

Melek bundan ibaret değil. Her şey melek. İnsanın dışında her şey (alameratibihim) meleki özelliكتedir, Melik Allah'ın mülkü olarak. Ama bunlar yeryüzü melekleridir. Ulemanın bir kısmı bunlara *süfli* tabir eder. Semavi meleklerle ise ulema *ulvi* tabir eder, Kur'an bunlara mukarrabun der.

Cebrail ve benzeri ulvi melekler, bizdeki meleklerle benzemez. Ama bizdeki de o *özden* olabilir.

Tesviye, eksik bir şeyin tamamlanmasıdır. Aynı hizaya gelmek, dümdüz olmak, tamam olmak demektir.

Allah'ın arşa *istiva* etmesi, işin nihayete, kemale ermesidir.

İnsanın kemal halini ifade eder buradaki tesviye ve ruh verilir. Ruh verilmesi demek, Melik'in melikiyetine benzer bir tabiata kavuşması demektir. Yani, yöneten Allah'ın, yöneticiliğine benzer bir tabiata kavuşmasıdır. Ondan sonra evren ona musahhar kılınmıştır. Tevratın ifadesi bunlar. Kur'an'ın ifadesi ise, melekler secde etmiştir.

Secde etmeyen bir şey var, ben ateşten yaratıldım diyen. Onun secde etmemesi onun tabiatıdır. Cehenneme gidecek olan o tabiat değil, Âdem'e isyan eden şeytanlaşmış adamdır. Peygamberle savaşıyor şeytandır.

Buraya kadar cin, melek, şeytan kavramlarının hadislerde/literatürde (sıhhatine bakmadan) nasıl geçiyor onlara baktık. İnsanın yaratılışındaki kelimelerdir bunlar.

Cin – ins, ins – cin; bu sınırlardaki herkes: Âdem, melek, şeytan, iblis herkes. Bağlamına göre, arap arap olmayan, kadın erkek, tanıdığınız tanımadığınız, kafir mümin, alim cahil... herkes.

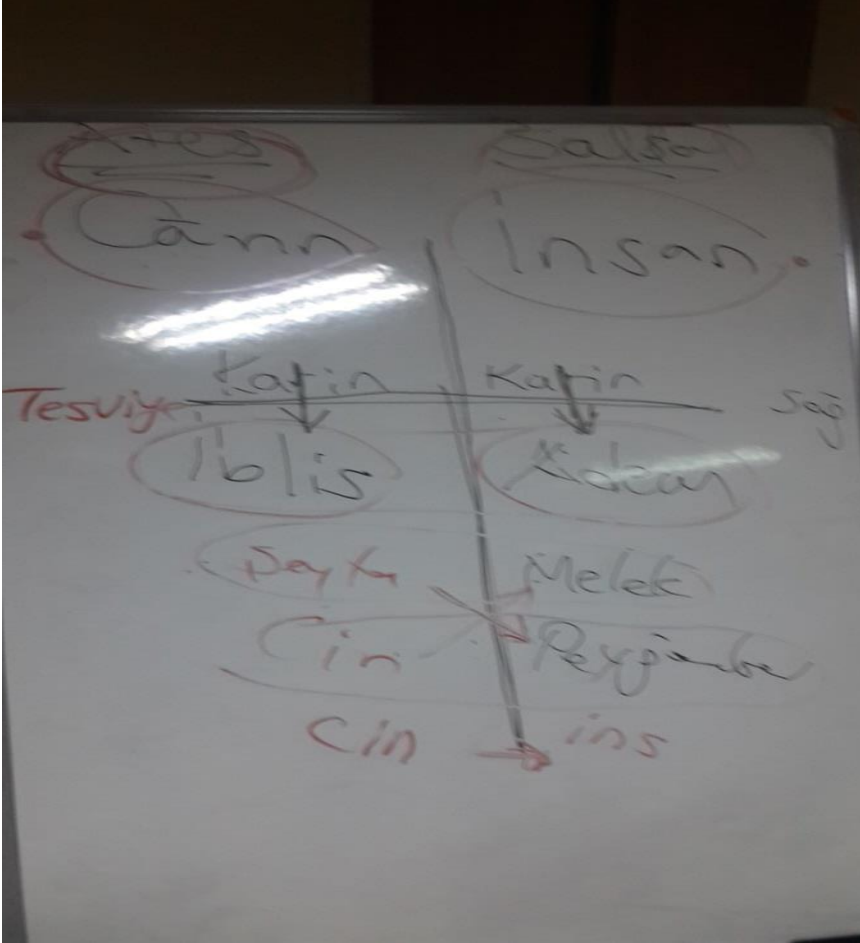
Özetle; insan'ın, bir sağı var bir de solu var.

Hadislerde bu kavramların nasıl kullanıldığına baktık. Hadislerin doğru mu değil mi, sıhhati ne olursa olsun önemli değil. Önemli olan Peygamberimize yakın dönemlerde bu

kavramlar hangi anlamlarda kullanılıyor onu görmek. İnsanın yaratılışı etrafındaki kelimeleri bunlar.

Temsili olarak olay şu: Aşağıdaki resimde dikey çizgi insanın boyudur. Yatay çizgi de yana açılmış kolları. Yani bu bir hac işaretidir, yani insanın!

Bu insanın bir sağı var bir de solu var. Şimdi hadislerde geçen kelimeleri sağına ve soluna yerleştirelim:

Cann insanın mukabili iki unsur. Ama tesviye öncesi iki unsur. Yani tam yaratılış, düzenleme öncesi iki unsur. Bu iki unsur birleşmeden önce ikisi ayrı melektirler. Can da bir melektir, insan da bir melektir. Can da bir *karndır*, insan da bir *karndır*. **Cann** insanın bir boynuzu *insan* diğer boynuzu. Bu ikisi tesviye edildiğinde sorumlu bir varlık ortaya çıkar. Bu **insan** ya *âdem* olur ya *iblis* olur.

Niye buna insan dedik de bu cann demedik?

Çünkü **cann** önceki hali. Cann birinci kademe. Tesviye öncesinin öncesi. İnsan ikinci kademe. İkinci kademe olduktan sonra artık cann'ı anmaya gerek yoktur. Bunun adı insandır.

İnsan, değersiz varlıktır. Ne mümindir, ne kafirdir. Nötrdür.

Âdem, müspettir.

İblis, negatiftir.

Âdem iblisin, şeytan peygamberin, cin meleğin, cin insin mukabilidir.

Cin ins, ins cin: Bu sınırlardaki (tablodaki) herkes demektir. Yani düşünemez durumda olandan en düşünebilir kabiliyette olana kadar herkes demektir.

İns-cin: Cin, şeytan, iblis; âdem, melek, peygamber dahil herkes demektir. Bu edebi bir tariftir. Sözün bağlamına göre; mümin kafir herkes olabilir, yerli yabancı herkes olabilir, Arap Acem, Türk Kürt, kitap ehli ve olmayan, alim cahil, kadın erkek herkes olabilir.

Mesela ayette der ki; *“ins cin toplansınlar bakalım bu kitabın benzerini getirebilecekler mi?”* (17 İsrâ: 88)

İns ve cin nasıl toplanacaklar?

Buradaki ins cin, bilip bilmediğiniz, tanıyıp tanımadığınız herkes demektir.

İki ilham

Beşerin Türsel Yaratılışının Rûhî Evreleri

“Fücuru ve takvayı ilham etti, insana.”

Fücur, sol karinden gelen şey. İsyankarlık kabiliyeti. Fıskırma, ateş gibi. Kontrol edilemez ve öğrenemez olma.

Takva, sağ karinden gelen şey. şalsâl ke'l-fahhâr, şalsâl min hame' mesnûn. Kontrol edilebilir ve öğrenebilir olma. Sakınmak. Korkuyu anlayıp sakınmak.

İlham, yutturmak/içirmek. Allah insana bunları yutturdu.

<i>(cinnî tabiat)---</i>	<i>---beşer---</i>	<i>--(insânî tabiat)</i>
en-nâr		şalsâl ke'l-fahhâr
mâric min nâr		şalsâl min hame' mesnûn
nâru's-semûm		ûn lâzib
cânn		insan
<i>tesviye</i>		
İblis		Âdem
Şeytan		Melek
Cinn		İns

Bunlar/tablodakiler yaratılışın ruhi evreleridir.

Kur'an maddi yaratılış hakkında bilgi vermiyor, maddi/fiziksel yaratılışa değiniyor ama bilgi vermek için değil. Sadece bir söz söylemek için. Mesela diyor ki, “*sen değersiz bir sudan yaratıldın, sen topraktan yaratıldın, sen yerde yaratıldın*” Zaten insanların bildikleri şeyler, zira insan gökten gelmedi. Bu tür söylemler haddini bilmesi için insanın bir uyarı mahiyetinde. Bilgi vermiyor.

Fakat ruhi yaratılış konusu böyle değil. Konuya giriyor ve bilgi veriyor. Girmesinin sebebi zaten insanın iç yapısı ile alakalı konuşuyor. Hayvanlık ve insanlık tarafını dile getiriyor.

Razi bir hadis naklediyor:

“Çocuk doğduğunda **iblis** ona bir **karin**/arkadaş verir. Allah da ona bir **melek**/karn/arkadaş verir. **Şeytan** onun kalbinin sol yanına çöker, **melek** de onun kalbinin sağ yanına çöker. Ve ikisi de davet eder/çağırır.”

Ve diyor ki:

Sufilerden ve filozoflardan bazıları bu melek ifadesini akli kuvvet olarak yorumladılar şerre çağıran şeytani da insanın öfke ve şehvet kuvveti olarak tefsir ettiler.

• «إِذَا وُلِدَ الْمَوْلُودُ لِبَنِي آدَمَ
قَرَنَ إِبْلِيسُ بِهِ شَيْطَانًا وَقَرَنَ اللَّهُ بِهِ
مَلَكًا، فَالشَّيْطَانُ جَائِمٌ عَلَى أُذُنِ قَلْبِهِ
الْأَيْسَرِ، وَالْمَلَكُ جَائِمٌ عَلَى أُذُنِ قَلْبِهِ
الْأَيْمَنِ فَهَمَا يَدْعُوَانِهِ»

• وَمِنْ صُوفِيَّةٍ وَالفلاسفة مَنْ
فَسَّرَ الْمَلَكَ الدَّاعِيَ إِلَى الْخَيْرِ بِالْقُوَّةِ
الْعَقْلِيَّةِ، وَفَسَّرَ الشَّيْطَانَ الدَّاعِيَ إِلَى
الشَّرِّ بِالْقُوَّةِ والشهوانية والغضبية
Razi, tefsir

Bu bilgi niye başka kaynaklarda yok?

Razi, üniversite hocası, mühendis. Uydurmaz. Razi'nin kontrol ettiği kitapların büyük bir bölümü elimizde değil maalesef.

(Hadis, insanların peygamber adına yaptıkları sözdür.

Hadisi kutsi: Allah adına peygamberin yaptığı sözdür. Allah “böyle der, böyle diyor” diye ifade ettiği sözdür. Peygamberin Allah'a isnat ettiği söz. Peygamberin kendi anladığını anlatmasıdır.

Bazılarının zannettiği gibi, hadisi kutsi; Kuran ile hadis arasında bir yerde değildir.

Hadisi kutsi olsun, hadisi şerif olsun hepsi hadistir. Uydurması olabilir, zayıf olabilir, doğrusu olabilir. Senedi de önemlidir, içeriği de.

Bir hadisi kutsi naklediyor:

Allah iblise diyor ki: Ademoğluna ne vermişsem sana da onu verdim. Adem'in çocuklarından hiç kimse yok ki onun bir şeytani olmasın.

قال الله لإبليس

«لا أخلق لآدم ذرية إلا ذرات لك
مثلها ، فليس أحد من ولد آدم إلا وله
شيطان قد قرن به»

Taberî, (Hicri 300) Tefsîr

Yani Âdem şeytanlığını yenmiş olarak sağda, İblis ademliğini yenmiş olarak solda. Bu durum ölene kadar devam edecek. Onun için kimseye %100 güvenmeyin kimseyi de putlaştırmayın. Zaten inkarcılar, “sen de bizim gibi bir adamsın” “melek gelsin” diyorlar. Allah diyor ki melek yok, şeytanlı melek var. Kur'an'ı Kerîm diyor ki melek olmaz, şeytanlı melek olur. Sırf melek gelsin demek, inkarcı mantığıdır. Birini sırf melek gibi görmek inkarcı mantığın bir ürünüdür.

“...Şeytanın bir ilhamı/lemem var ve meleğin de bir ilhamı var ey ademoğlu....”

لِلشَّيْطَانِ لِمَّةٌ، وَالْمَلَكِ لِمَّةٌ يَا
ابْنَ آدَمَ

Beyhekî (458), Şu'abu'l-İman

İçimizde bir melek ve bir şeytan var dışımızda da var. Dışımızdakiler, melekliği ağır basan insanlar ya da şeytanlığı ağır basan insanlar.

Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınmak demek, şeytan eline silahı almış sana doğru geliyorsa, korkma demek. Allah var senin yardımcın demek.

Biz ne yaptık peki?

Hangi durumda “euzu besmele” çeker olduk? Yemek yerken, postun üstünde, vs.

Kur'an'ı Kerîm okurken çekilen “euzu besmele” den kasıt, içimdeki şeytandan Allah'a sığınayım, yanlış anlamayayım, doğru anlayayım şeklinde bir arzun varsa bunu demenin belki (!) bir anlamı olabilir. Ama asıl amaç, dışardaki şeytandan Allah'a sığınmak ise bu farklı bir olay. Allah'ın velayetine/dostluğuna sığınmaktır. Onu söylemek işin süsüdür.

“Meleğin ilhamını bulursanız Allah'a hamd edin. Ondan fazlını/artırmasını isteyin. Ama şeytanın ilhamını/limmesini bulursanız Allah'a sığının ve ondan bağışlanma dileyin.”
(İçimizdekilerden veya dışımızdakilerden)

“ فَأِذَا وَجَدْتُمْ لِمَّةَ الْمَلَكِ فَاحْمَدُوا اللَّهَ
وَاسْأَلُوهُ مِنْ فَضْلِهِ، وَإِذَا وَجَدْتُمْ لِمَّةَ
الشَّيْطَانِ فَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ، وَاسْتَغْفِرُوا لَهُ
”

Beyhekî (458), Şu'abu'l-İman

Dikkat edin: Her ademoğlu için şeytanın bir ilhamı ve meleğin bir ilhamı vardır.

«أَلَا إِنَّ لِبْنِ آدَمَ لِمَّةً مِنَ الشَّيْطَانِ،
وَلِمَّةً مِنَ الْمَلَكِ»

İbn Hayûye (382)

Dikkat edin: Her ademoğlu için Şeytanın bir ilhamı ve meleğin bir ilhamı vardır

إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِإِذْنِ آدَمَ
وَالْمَلَكِ لَمَّةً

Tirmizî (279), Sunen

...Bunlar iki ilhamdır/fisiltıdır. Meleğin ve Şeytanın fisiltısı.

"هُمَا لَمَّتَانِ: لَمَّةٌ مِنَ الْمَلَكِ، وَلَمَّةٌ
مِنَ الشَّيْطَانِ"

İbn Mubarek (181), ez-Zuhd ve'r-Rakâik

Ademoğlu için iki ilham vardır: Melekten gelen ilham ve Şeytandan gelen ilham.

"لَا بَيْنَ آدَمَ لَمَّتَانِ : لَمَّةٌ مِنَ الْمَلَكِ
وَلَمَّةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ"

İbn Mubarek, (v. 181) ez-Zuhd ve'r-Rakâik

(Allah ona/insana) fücür ve takvasını yutturdu/içirdi.

فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

ŞemsSuresi

«İki El»

«İki Parmak»

İslam dünyasında, Allah'ın isimleri ve sıfatları konusunda iki ayrı ekol var:

1 – Allah'ın isim ve sıfatlarını müşahhaslaştırır. “Allah'ın eli” derken bizimki gibi bir şey anlarlar. “Allah iner” denildiğinde, oturduğu yerden kalkar yere iner gibi anlamışlar. (Teşbih ekolü) (Örneğin, Hambeliler böyle düşünür.)

2 – Allah'ın isim ve sıfatlarını mecazi olarak anlayanlar. Bunlar “Allah'ın eli” denilince Allah'ın yönetimi, kudretini anlarlar, “Allah iner” denilince Allah'ın rahmetinin veya gazabının ineceğini anlarlar. Vs. (Tenzih ekolü) (Örneğin Maturidiler.)

“Parmağında takmış oynatıyor” denildiğinde bunun mecaz olduğunu ve onu yönettiğini anlarız, gerçekte parmağa takılı bir cismin olmadığını biliriz.

Bu Allah için de geçerlidir. “Allah işitir” denildiğinde Allah'ın kulağı var onun için işitir denilemeyeceği gibi.

*Ey iblis niye secde etmedin **iki elimle**
yarattığıma?*

(Allah'ın iki eli mi var?

El, kudret anlamına geliyorsa!

İblisi kudretiyle yaratmadı mı?)

*Sen yüce bir varlık mısın yoksa kibirleniyor
musun?*

*Dedi ki: Ben ondan/ademden daha
iyiyim/hayırlıyım/üstünüm. Beni narrdan
yarattın, onu ise tunden.*

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ
لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ
مِنَ الْعَالِينَ ( ) قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ
خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ

38 Sad: 75

İblis âdem kavgası! “İblis âdeme uysun.” diyor Allah. “Uymayacağım diyor.” diyor İblis. Niye?

“Beni ateşten yarattın onu topraktan. Ben daha hayırlıyım/üstünüm/iyiyim” diyor İblis?

İki elimle yarattım diyor Allah? Peki âdemî iki eliyle yarattı da iblisi iki eliyle yaratmadı mı?

Ey İblis sen ateşten yaratılmakla övünüyorsun, bu tek şeyden yaratıldım demektir. Ama o (Âdem) iki şeyden yaratıldı demektir. O (Âdem) daha nitelikli demektir. Dolayısıyla cevabın bu şekilde susturucu olması gerekiyordu. (“İki elimle yarattığıma neden itaat etmiyorsun?” denilince “ben daha hayırlıyım” diye cevap veriyor.) İblis de iki elle yaratılmış ama o ins/melek tarafını kabul etmiyor.

Bunlar temsili anlatımlardır. Kuran, İncil baştan sona bunlarla doludur. Temsil din dilinin zorunluluğudur. Mecaz edebi olarak din dilinin zorunluluğudur.

“Semavatı **bir parmak** üzerinde tutar Allah, dağları **bir parmak**...”

Ama ademoğlunun kalbi **Rahmanın** parmaklarından **iki parmak** üzerindedir.

«وَيَجْعَلُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إصْبَعٍ،
وَالْجِبَالِ عَلَى إصْبَعٍ»

«قَلْبُ ابْنِ آدَمَ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ
أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ»

Ibn Butta, (387), el-İbâne

“Ademoğlunun kalbi **Rabbin iki parmağı** arasındadır. Dilediğini doğrultur dilediğini de yanılır.”

Dilemeye dikkat! (İki Risalet’te görmüştük)

«إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ قَلْبِ إِلَّا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ
مِنْ أَصَابِعِ الرَّبِّ، مَا شَاءَ أَقَامَ، وَمَا
شَاءَ أَزَاعَ»

Ebû Ya’lâ (307), Musned

“Ademoğlunun kalpleri **Rahmanın iki parmağı** arasındadır. Dilediği gibi evirip çevirir (tasaruufta bulunur)”

«إِنْ قُلُوبُ بَنِي آدَمَ بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ مِنْ
أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يَصْرِفُ
كَيْفَ يَشَاءُ»

En-Nese’î (303), en-Nu’ût el-esma...

Bir kalp gibi evirip çevirir. Yani zorluk çekmez.

Nasıl yönetiyor Allah insanları, başı karışmıyor mu, demeyin bir kalp gibi yönetir.

Her şey **tek parmağında** ama ademoğlunun kalbi **iki parmağında!!!**

Yani öbürlerinin bir kanunu vardır, insanın iki. Din dili bu!

Ademoğlunun kalbi **Rahmanın** parmaklarından **iki parmak** arasındadır.

«إِنَّمَا قَلْبُ ابْنِ آدَمَ بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ مِنْ
أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ.»

Ibn Ebî Âsım (287), es-Sunne

Hiçbir kalp yoktur ki **Rahmanın iki parmağı** arasında olmasın.

Dilediğini ikama eder/doğrultur dilediğini yanılır.

«مَا مِنْ قَلْبٍ إِلَّا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ
أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ، إِنْ شَاءَ أَقَامَهُ، وَإِنْ
شَاءَ أَزَاعَهُ»

Ibn Mâce, Sunen (273)

Tek kalp gibi yönetir Allah kalpleri ama *iki parmakla* yönetir.

«إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ
إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ، كَقَلْبٍ
وَاحِدٍ، يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ»

Müslim (261)

Ahmed İbni Hambel'de, bu konudaki 3 rivayet var. Rivayetlerin birinde farklı olarak **Cebbar** var!

Zorlayıcı/icbar edici demek. Cebriyye. Zaten Ahmed İbn-i Hambel'in inancı da böyle. (Bu konuda bu rivayetten başka yok!)

İnsan iki parmak arasında özgür mü yoksa Allah icbar mı ediyor?

Bütün hadislerde **Rahman** ve **Rab** kullanılıyor hatta Hambel'in yanda görülen diğer iki rivayette de Rabbul alemin, Rahman kullanılıyor. Ama tek bir rivayette Cebbar. Cebbar başka hiçbir yerde yok!

(Demekki Ahmed İbn-i Hambel konuyu tam anlamamış!!!)

● قَلْبُ ابْنِ آدَمَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ
أَصَابِعِ الْجَبَّارِ
● مَا مِنْ قَلْبٍ إِلَّا وَهُوَ بَيْنَ
أُصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ رَبِّ الْعَالَمِينَ،
● " إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ
إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ عَزَّ
وَجَلَّ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ، يُصَرِّفُ كَيْفَ
يَشَاءُ "

Ahmed (241), Musned

Rivayet aynı.
Tarihe dikkat!!!!

● «إِنَّ قَلْبَ ابْنِ آدَمَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ
مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ فَإِذَا شَاءَ أَنْ
يُصَرِّفَهُ إِلَى هُدَى صَرَّفَهُ، وَإِنْ
صَرَّفَهُ إِلَى ضَلَالٍ فَعَلَّ»

Müsned-i İshâk (238)

Ve en eski (peygambere en yakın)

“Kalpler Allah'ın *iki parmağı* arasındadır.
Onları evirir çevirir/yönetir”

«إِنَّ الْقُلُوبَ بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ
اللَّهِ يُفَلِّبُهَا»

Ma'mer b. Râşid (183)

Her şey tek parmakta, insan iki parmakla yönetir. Çünkü insan son ve mükemmel varlık. Çünkü insan O'nun suretinde yaratılmış. O'ndan ruh taşıyor ve ruhun haddi hesabı belli olmaz. Ruhta iki hesap var. Ruh özelliği gereği iki parmağı gerektiriyor.

أَصْبَعَيْنِ

İki parmak:

İki parmak demek Allah'ın yollarından iki yol demek.

Yani hayır ve şer yolu demek.

وقال الصدوق رحمه الله : يعني
بين طريقين من طرق الله ، يعني
بالطريقين طريق الخير وطريق
الشرِّ

Allame Meclisi, Bihâru'l-Envâr

[\(Sia ekolü\)](#)

Rahman'ın iki parmağı, insan fitratında var olan

[‘melek’ ve ‘şeytan’ ilhamıdır]

Allah'ın iki parmağından maksat, sıfatlarıdır ki onlar da şunlardır: **Celal** ve **ikram (celal)**

Yani **celal** sıfatıyla ilham eder **fücuru**;

ikram (celal) sıfatıyla ilham eder **takvayı**.

المراد بالإصبعين صفت الله تعالى
وهما صفتا الجلال والإكرام،
فبصفة الجلال يلهمها فجورها،
وبصفة الإكرام يلهمها تقواها
(Hadis Şarihleri)

Allah'ın eli/iki parmağı bu!

Rahmanın iki parmağı celal ve cemal sıfatı olduğu gibi, iki eli de **celal** ve **cemal** elidir.

İnsanı iki elimle yarattım demek: Ey İblis sen ateşten yaratılmakla övünüyorsun, bu tek şeyden yaratıldım demektir. Ama o (Âdem) iki şeyden yaratıldı demektir. O (Âdem) daha nitelikli demektir. Dolayısıyla cevabın bu şekilde susturucu olması gerekiyordu. (“İki elimle yarattığıma neden itaat etmiyorsun? denilince “ben daha hayırlıyım” diye cevap veriyor.) İblis de iki elle yaratılmış ama o ins/melek tarafını kabul etmiyor.

Bir mola!

Hazerat: (5-10 hazeratta varlığı derecelendiriyor islam düşünürleri demiştik.)

Allah.

..

En sonuncusu insan hazretleri. (En niteliklisi)

Bu skalada melekler nerede?

İslam düşünürleri melekleri ikiye ayırır:

1 – Yeryüzü melekleri,

2 – Mukarrabun melekler. Allah'a yakın olan melekler. (Tevratta, İncilde, Kuranda geçer)

“Arşı taşıyan melekler” diye bir şey duymuşuzdur. Ve genelde dört isim bilinir mukarrabun meleklerden. Azrail, Cebrail, İsrafil, Mikail. Başkaları da var ama adlarını bilmiyoruz.

Bir de yer yüzü melekleri var. Bu konuda kimse bir şey demez. Çok azı bir şey söyler. Bu da “ademe secde eden melekler” olarak söylenir. Peki bunlar kim? Âdeme boyun eğen her şey. Bizzat kendisi mi melek yoksa onu ayakta tutan kuvve mi melek? Hangisini dersiniz deyin, fark etmez. Yani âdeme boyun eğen varlıkların kendisi mi melek yoksa onları ayakta tutan ilahi kuvve mi melek? Bu ayırım çok önemli değil.

Mukarrab melekler: Bizde Allah'ın ruhu var. Yani o da bir melek. Bir de peygambere gelen ruh var. Her peygamberde ayrıca bizde olan ruh da var. Bir de ona ayrıca ruh/Cebrail geliyor. Bu iki ruh iki melek.

Mikail: Oluş/Kevni olaylardaki değişimi yöneten melektir.

Cebrail: Toplum bazında ademoğluna yardım eden haber meleğidir.

Azrail:

İsrafil: Fesat/yok oluş, bitiş ihbar eden melek.

Kevn ve fesad Mikail ve İsrafil'de, İnsanın kevn ve fesadı da Cebrail ve Azrail'de adeta.

(Hadis okurken daha çok bilgi değil de kültür almaya çalışıyoruz)

Ateş ve âdem

Peygamberimiz dedi ki Cebrail'e: “Ne oluyor da Mikail'i hiç gülerken göremiyorum, Mikail'in yüzü hiç gülmüyor? Dedi ki Cebrail: Ateş yaratıldığından bu yana Mikail'in yüzü gülmüyor!”

Niye? Çünkü Mikail'in işini bozuyor ateş. Kim **ateşten** yaratılmıştı?!!!

أَنَّهُ قَالَ لِجِبْرِيلَ:
« مَا لِي لَمْ أَرَ مِيكَائِيلَ ضَاحِكًا قَطُّ؟
قَالَ مَا ضَحِكَ مِيكَائِيلُ مُنْذُ خُلِقَتْ
النَّارُ »

Ahmed b. Hanbel, el-Musned, (ö.241/856), s. 55

Ateş yaratıldığında melekler çok korktular.
Akılları ateşte kaldı.

Âdem yaratılıncaya kadar bu korku devam etti.

(Yeryüzünde bir halife belirleyeceğim deyince meleklerin “kan dökecek fesat çıkaracak birini mi...” ayetini hatırlayın ve o ayeti bu bağlamda bir daha düşünün!)

Âdem yaratılınca akılları kendilerine geldi, rahatladılar.

لَمَّا خُلِقَتِ النَّارُ

فَزَعَتْ لِدَلِكِ الْمَلَائِكَةَ فَرَعًا شَدِيدًا

طَارَتْ لَهُ أَفْنِدْتُهُمْ، فَلَمْ يَزَالُوا كَذَلِكَ
حَتَّى خُلِقَ آدَمُ،

فَرَجَعَتْ إِلَيْهِمْ أَفْنِدْتُهُمْ،

وَسَكَنَ عَنْهُمْ الَّذِي كَانُوا يَجِدُونَ»

İbn Ebî'd-Dunyâ, (ö.281/894), Şifatu'n-Nâr, s. 136.

Din dili, bu! Bunu asla hatırdan çıkarmamak gerekir.

Aynı rivayet ama daha eski:

Ateş yaratıldığında melekler korktular.
Akılları ona takılı kaldı, âdem yaratılana kadar. Âdem yaratılınca sakinleştiler ve korkuları gitti.

«لَمَّا خُلِقَتِ النَّارُ فَزَعَتْ الْمَلَائِكَةَ،

وَطَارَتْ أَفْنِدْتُهَا،

فَلَمَّا خُلِقَ آدَمُ سَكَنَ ذَلِكَ عَنْهُمْ،

وَذَهَبَ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ»

İbnu'l-Mubârek, ez-Zuhd ve'r-Rekâik, (ö.181/798), s. 92.

Sürece dikkat: Melekler! Ademe secde edecek olan bütün melekler/varlıklar. Sonra ateş. Sonra âdem! (ateşi kontrol altına alan bir âdem)

Mola Bitti!

Öfke/gazab şeytandandır.

Ve şeytan da ateşten yaratılmıştır.

«إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ،

وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ»

Ebü Dâvûd, es-Sunen, (ö.275/889), VII, 163.

Öfke/gazab şeytandandır.
Ve şeytan da ateşten yaratılmıştır.
Ateş su ile söner.
Öfkelendiğiniz zaman abdest alın.

«إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ،
وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ،
وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ،
فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ»
Ahmed b. Hanbel, el-Musned, s. 505.

Öfke – şeytan – ateş ilişkisi!!!

Ebu İbrahim İzzeddin: Hadis şarihi. “şeytan ateşten yaratıldı” sözünü şerh etmiş ve demiş ki:
“Şeytan ateşten yaratılmıştır” demek “onun cibliliyeti/karakteri ateştedir” demektir.

«والشياطين خلقت من النار»

ويحتمل أن في أصل جبلتها الخلق من النار

الكتاب: التثوير، شَرَحُ الْجَامِعِ الصَّغِيرِ

المؤلف: محمد بن إسماعيل بن صلاح بن محمد الحسني، الكحلاني ثم الصنعاني، أبو إبراهيم، عز الدين، المعروف كاسلافه بالأمير (المتوفى: 1182هـ)

Tüm bu rivayetlerden/kültürden; şeytanın fiziki anlamda ateşten yaratılmış olmadığını yani ontolojik olarak ateşten yaratılış olmadığını bunun mecazen yani karakter anlamında bir yaratılma olarak anlaşılması gerektiğini anlıyoruz.

Kur'an cin/cann, ateşten yaratılmıştır derken de durum aynı. Oysa bugün herkes bunu fiziki olarak ateş olarak anlıyor!

İnsan ses çıkaran, pişmiş topraktan (nitelikli bir topraktan) yaratıldı.
Cannı da yalın ateşten (dumanı olmayan ateş, nitelikli ateşten) yarattı.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ
وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ

Rahmân Suresi

Cann kim, ne? İnsanı andı hemen ardından cannı andı. Derdi ne bu kitabın. Cannın ne işi var aramızda?

İnsan topraktan yaratıldı. Toprak, bereketli bir şey. Cann ateşten yaratıldı. Ateş, yakıcı yok edici bir şey. Cann insanın nesi? Tam zıt iki şey bir arada anıldı!

Bu soruları sormazsak, bu düşünceleri yapmazsak, anlayamayız!

Bağlama dikkat!

İnsanı yarattık (şekil verilebilir, işlenmiş, sünnetli/çok yapıya yapıya işlenebilir özelliği olan, nitelikli, en iyi) topraktan.

Cannı da daha önce yarattık, (zehirleyici/nüfuz edici, yakıcı) ateşten.

Rabbin meleklerle dedi ki ben topraktan bir beşer yaratıyorum.

(Burada soru şu: Ayet bir konudan bahsediyor. Ve konu devam ederken **cin** neden araya girdi? Cin insanın neyi oluyor ki araya girdi? Ne işi var cinin burada?)

Ve tesviye ettiğimde, ruhumu üfürdüğümde ona secde edin (boyun eğin).

İnsanın iki yönü de çok kaliteli. (İnsandan daha büyük canavar yok, insandan büyük melek yok!)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ
حَمًا مَسْنُونٍ

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ
السَّمُومِ

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ
بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمًا مَسْنُونٍ
فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

Hicr Suresi

Hadisi hatırlayalım. Ateşten önce melekler vardı ya!

Meleklerle dedi ki, ben bir beşer yapıyorum topraktan. Daha önce cin yapmışım. Onu tesviye ettiğimde, ruh verdiğimde (ki ruh vermek tesviye işinin bittiği anlamına gelir) ona secde edin, ey varlıklar ona boyun eğin.

Bu seramoni; insanın Allah'ın yarattığı son ve mükemmel varlık olduğunu, bütün varlıklara yönetici/halife olduğunu anlatan bir sahne.

Cin onun/insanın **karini**. İkisi (cin ve ins) birlikte halife olacak. Ya âdem olacak ya iblis olacak.

Aşağıda okuyacağımız alıntı Tirmizi'den ama bizim bildiğimiz Tirmizi değil. Meşhur ahlak hocası. 285 te yaşamış. Sufiliğin yeni yeni oluşmaya başladığı dönemler. Tasavvuf erbabı sever kendilerini. Sufimeşreb birisi.

İnsanın iç dünyasıyla fıkıhçılar ilgilenmiyor, kelamcılar ilgilenmiyor. İlgilense de sözü ya şeriata/hukuka getiriyorlar ya da maddi yaratılışa/bilimselliğe.

Sufiler, tasavvufçuların tek gündemi insanın içi dünyası olduğu için onların bu konulardaki düşünceleri daha kayda değer:

Şehvet ateşten yaratılmıştır.
(Bu şu demek, şehvetin kaynağı; şeytan gibi, cin gibi ateş tabiatıdır. Yani yakıcı, yok edici, zarar verici, fesat çıkarıcı, sınır tanımayıcı, doyma bilmez)

Bu sözü şu hadisi açıklamak için kullanıyor.:
Ateşin yolu şehvetten geçer, şehvetten açılır ateşin kapısı.

Bunu açıklıyor ve diyor ki; *insan heyecanlandığı zaman, talebi arttığı zaman açığa çıkar.*

İnsanın içindeki süs harareti, sıcaklığı arttıkça Allah'dan uzaklaşır. Ve Allah da şımarıkları sevmez.

والشهوة خلقت من النار

وَهِيَ مَحْفُوفَةٌ بِهَا لِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(حفت النار بالشهوات)

فَتَلَك زِينَةٌ وَنَعِيمٌ وَأَفْرَاحٌ خَلَقْتَ مِنَ النَّارِ وَالنَّارُ خَلَقَتْ لَهَا

فَفِي جَوْفِ كُلِّ نَفْسٍ مَوْضُوعٌ فِيهَا بِقَدْرِهِ وَحَرِيقُهَا مَوْجُودٌ عِنْدَ هَيْجَانِهِ
وَاللَّحْبُ حَرَارَةٌ وَالزَّيْنَةُ فَرَحٌ وَالْفَرَحُ حَرَارَةٌ

فَكَلَمَا ازْدَادَ الْعَبْدُ مِنْ هَذَا الْفَرَحِ تَبَاعَدَتْ عَنْهُ الرَّحْمَةُ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى

لَا يَحِبُّ الْفَرِحِينَ

el-Hakim et-Tirmizî (ö.285/898), el-Emsâl, s. 181

Yani işin temelinde ateş var ve onu kontrol altında tutmak isteyen unsur da toprak tabiatı. Bu her insanda böyle.

Bu peygamberde de var, hacı da var, hocada da var, esnafta da var, siyasetçide de var. Bunu bilmeden birisine teslim olana hayat zor!

Şehvet kapısı cezaya açılır.
Cennet kapısı zorluklarıdır.
(Şerhi: Ateşe yol şehvete tabi olmakla açılır, cennete yol zorluklara katlanmaktadır)

حُجِبَتِ (حَفَّتِ) النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ

وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ

Buḥārī

[أَنَّ الطَّرِيقَ إِلَى الْجَنَّةِ اِحْتِمَالُ الْمَكَارِهِ، وَالطَّرِيقَ إِلَى النَّارِ اتِّبَاعُ الشَّهَوَاتِ]

Tesviye

Kur'an bir konuyu sebep ve sonuçlara riayet ederek anlatmaz. Anlatırken amacı ne ise ona yönelik olarak vurgu yapar. Genelde ilahi kudreti ön plana çıkarma üslubu gözetilir. Onu nasıl ön plana çıkaracaksa o üslubu kullanarak anlatır. Buradan da keyfiyet bilgisi çıkmaz.

İnsanın yaratılışını konu edinen Hicr Suresinde **cann** ve insan unsurlarının, zikredildiğini görüyoruz. Ulemanın tamamı bu unsurları fiziki yaratılış olarak düşünüyorlar. Bir iki kişi bu yaratılış unsurlarının ruhi olduğunu düşünüyor. (Bkz: et-Tefsir ve'l Müfessirun) Bizim kanaatimiz de ruhi olduğu yönünde. Delilimiz o ayetlerin siyak ve sibakıdır. Ayette sıralama şu: “*İnsan..., cann..., insan..., tesviye ettik..., ruh verdik...*”

“*Tesviye etme*” ve “*ruh verme*” ifadelerinden konunun fiziki değil ruhi olduğu anlaşılıyor.

Şimdi *tesviye* sözcüğüne biraz daha yakından bakalım. Ayeti anlamada bu kelime çok önemli.

Tesviye:

Tesviyeden söz edebilmek için en az iki şey olması lazım. İki şey arasındaki tesviye; düşük olan bir şey ile yüksek olan bir şeyi aynı hizaya getirmektir. Terazinin kefelere gibi.

İki kişi arasında anlaşmazlık varsa (alış veriş anlaşmazlığı vb) o iki kişinin arasını bulma tesviyedir.

Çok şey arasında ya da tek şey üzerinde düzenleme, doğrultma. Tek şey üzerinde aslında tesviye olmaz. Ama o tek şey üzerinde bir yamukluk bir bozukluk bir eğrilik bir eksiklik varsa onda da tesviyeden söz edebiliriz. Mesela dümdüz bir arazide hafif bir tepe var. Burada tesviyeden söz edebiliriz. Çünkü iki şey var. Eğri bir ağacı doğrultmak tesviyedir. Çünkü biri doğru biri eğri iki parça var.

Bir şey var kemalini, olgun şeklini biliyorsunuz tasavvurunuzda. Ama henüz eksik yanları var. Tamamladığınızda tesviye etmiş olursunuz.

Yani her tesviye; bir dizayndır, bir dengelemedir, bir tamamlamadır, bir aynı hizaya getirmedir.

- **Tek şey üzerinde:** Doğrultma, kusursuz yapma, düzleme.
- **İki şey arasında:** Hilafa çözüm, iki ortağın rızalaşması, dengeleme.
- **Çok şey üzerinde:** Düzenleme, dengeleme.

Cânn ve ins: Tür

cânn

en-nâr

mâric min nâr

nâru's-semûm

(cinnî tabiat)

şalsâl ke'l-faḥḥâr

şalsâl min hame' mesnûn

ṭîn, ṭîn lâzib

(insânî tabiat)

Cânn'a eklendi

Biri cann, diğeri insan tabiatı: Ortada henüz, âdem, iblis, şeytan, melek yok. Suç yok, sevap yok. Biri ateş tabiatı diğeri toprak tabiatı.

Bu iki tabiatın bir araya getirilmesi, dengelenmesi: Tesviye dediğimiz bu.

Tesviye

Cânn

İnsân

en-nâr

şalsâl ke'l-faḥḥâr

mâric min nâr

şalsâl min hame' mesnûn

nâru's-semûm

ṭîn, ṭîn lâzib

(cinnî tabiat)-----tesviye- -----(insânî tabiat)

insân

Tesviye sonucu ortaya çıkan şeyin adı, insan. Niye insan da cin değil? En son eklenecek unsur ile adlandırılması gayet doğal. (Örneğin ev yaparsınız. En son çatısı/damı yapıldığı için bir evim olsun demek yerine bir damım bir çatım olsun veya var dersiniz. Yani son unsurla anarsınız yapıyı) Cann insan değildir ama insan candır aynı zamanda.

*Bana erimiş demir getirin iki tepenin arasını
doldurayım/tesviye edeyim/eşit yapayım.*

آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ
حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ

18/96

İki deniz müsavî değil/eşit değil/bir değil.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ
35/12

Onları yedi sema olarak düzenledi/tesviye etti/tamamladı/dengeledi.

فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ

Önce halk, sonra tesviye:

...Sonra alaka yaptı sonra biçimlendirdi sonra tesviye etti.

ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى
75/38

Önce biçimlendirdi sonra tesviye etti!

Biçimlendirme; dokuz aylık süre mi, 15 yıllık süre mi yoksa kırk yıllık süre mi, belli değil bu ayette.

Bu ayetlerde önemli bir şey var: Fiziki yaratılışı adlandıran/anlamlandıran kelime **halk**, ruhi yaratılışı anlamlandıran kelime **tesviye**.

Ve önce fiziki yapı/beden, sonra ruh.

O biçimlendirdi ve tesviye etti.

الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى
87/2

Ey insan!

(İnsan, laf anlayan demek, öğrenebilen demek, terbiyeyi bilen değerini bilen demek)

(“Ey cin” demiyor, “ey kafir” de demiyor çünkü Allah'ı kabul etmiyor)

İkram sahibi Rabbine karşı seni gururlandıran nedir?

(Veren hep O. Sen bir şey vermedin. Senden bir şey de istemiyor. E niye gururlanıyorsun ki?)

Ki, O, seni biçimlendirdi, tesviye etti, dengeledi.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ
مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ
الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ
82/7

Bu ayet konumuz açısından çok önemli:

İyi olan adam kötü olana söylüyor: “seni topraktan biçimlendirene” yani hiçbir şey değildin, (fiziki yapıya değil de değersizliğe bir vurgu); bu birincisi belki de insanlık serüveni. Sonra “nutfe”, bu ikincisi, kendi serüveni, (anne babadan), sonra “seni tam bir adam olarak ortaya çıkardı/tesviye etti/kıvama erdirdi” ortaya çıkardı. (Konuşan iki erkek olduğu için “racul/adam”)

Ne zaman tesviye etmiş? Anne karnında mı? Süreç içerisinde tesviye etmiş/olmuş.

أَكْفَرْتَ
بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ
ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا

18/37

3 yaşında, 5 yaşında 10 yaşında, 15 yaşında gözünüzün önünde serpilip büyüyen çocuğunuzun fiziki yapısı ile birlikte gelişen bir iç yapısı yok mu?

Doğduğundaki gibi mi 15 yaşındaki çocuk? Peki bu tesviyeyi görmemize rağmen niye anlamıyoruz?

halk, tesviye, rûh:

... sonra onu tesviye etti. Sonra ruhundan verdi. Size duyma, görme ve akletme kabiliyeti verdi.

(Bu cümle sanki ruh vermenin manası gibi)

(Bu duyma, görme, hayvanlardaki özelliklerin aynısı değil. Anlama, öğrenme kabiliyeti anlamında)

Ne de az şükrediyorsunuz (bunlara karşılık)

وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ
ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ
مَهِينٍ
ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ
وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ
قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

32/9

Açık olan şu: Biçimlendirme, tesviye, ruh, göz, kulak, kalb. Bunlar sırayla kullanılıyor. Acaba göz, kulak vs. ruhun aynısı mı? Ruhi tesviyenin aynısı mı? Bu konuda konuşmak zor ama bunların aynı şeyi ifade ettiğini söyleyebiliriz. Kimi zaman sadece tesviyeyi söylüyor, ruhu söylemiyor, kimi zaman sadece ruhu söylüyor tesviyeyi söylemiyor. Kimi zaman da göz, kulak, gönül diyor tesviyeyi/ruhu söylemiyor. En açık söylem yukarıdaki ayette.

Kısaca insanı sorumlu kılan şeyleri sayıyor.

Öyleyse insanı sorumlu kılan şey fiziki yapısı mı/biçimi mi, iç yapısı mı sorusunun cevabı, konuyu biraz daha netleştirmektedir.

Tesviye:

- İki şey arasında: Hilafa çözüm, iki ortağın rızalaşması, dengeleme.

«cann» ve «insan» tabiatı

Bütün fikirlerimizi üzerinde yürüttüğümüz, aşağıdaki ayette iki şey var: Bu iki şey bir birine muhalif, aralarında sürekli bir kavga var. Bunların bir araya getirilmesi işidir, tesviye. **Cann ve insan.**

*İnsan: Salsalden yaratıldı,
Can: Narı semumdan yaratıldı.
Beşerde birleştirildi.
Ve bu ikisini tesviye ettiğimde,
ruhumdan üflediğimde, ona
secdeye kapanın.*

وَلَقَدْ خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ
وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ
وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا
مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ
فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

Hicr 15/26-33

Tesviye: Sadece düzenleme.

İstiva; düzenledikten sonra isti‘lâ (hakimiyet, yönetimine alma).

Melik Allah,
semavatı **tesviye** etmiş,
sonra arşa **istiva** etmiştir.
İnsanı **tesviye** etmiş ve fakat onu kendisine
bırakmıştır.

Âdemi tesviye etti ama istila etmedi. Kur'an âdemin istilasından söz etmiyor. Âdemi özgür bıraktı. İşte bu nedenle âdem Tanrılık iddia ediyor. Eğer istila etseydi asla Tanrılık iddia edemezdi.

İstiva ile tesviye aynı kökten.

Allah'a isyan etmek nasıl bozuk bir inançsa, Allah bana istila etti demek de öyle bozuk bir inançtır. Yani “ben kötüyüm çünkü Allah öyle istedi ya da ben iyiyim çünkü Allah öyle istedi” ben “Muhammed’e inanıyorum” çünkü Allah istiyor. (Kaderci anlayış) Maalesef bu inanç mensupları her tarafta. O kadar yaygın ki...

Elbette bu kadar açık söylemiyor. Ama işi buna vardiıyor.

İsyandan farkı yok bu düşüncenin.

Nefsi tesviye etti (Allah)

(Peki istila etti mi ona? Sen benim istediğim gibi olacaksın dedi mi ona?)

Kendi isyan kabiliyetini ve kendi takva kabiliyetini kendisine verdi.

Kendisi o fücur kabiliyetini atarsa kurtulur, atmaz da onu ön plana çıkarırsa pişman olur.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا

فَأَلَّهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

Şems Suresi

Bu ayet diyor ki insanda iki iki tabiat var: Birisi kötülük yapma diğeri iyilik yapma meyli/tabiatı. Yani hep iyidir, ne de hep kötü. O zaman dünyanın neresinde olursa olsun iyilerin kötü, kötülerin de iyi olma imkan ve ihtimali vardır. Peki bundan ne çıkar?

Şu çıkar: Kişinin kendisindedir iş.

*Kim temizlenirse/arınırsa kurtulur,
yapmayan/kirleten de pişman olur!*

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا
وَتَقْوَاهَا قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

Şems Suresi

Tesviyeyi gördük. Ve dedik ki iki kutbun birleşmesiyle iş tamam oluyor. Bundan sonra secde emri var. Bu emirden sonra âdem ve iblis sahneye çıkıyor.

hilâfet

secde

âdem-iblis

İnsân=şalsâl

tîn (toprak+su) ve mâric (ateş+hava)

Salsalın içinde; ateş var, su var, toprak var, hava var. Yani insan dediğimiz varlık bu hepsinden oluşmuş demektir.

İşin özeti şu:

- **İnsan**; iki tabiatla tesviye edildi, ruh verildi, **ilim** verildi.
- Tek tabiatlı **melaike** ona secde etmeli/boyun eğmeli.

Eşrefi mahluk: En şerefli/tek varlık. Eşrefi mahluk dediğimiz varlık insandır. İnsanın dışında inananyla inanmayanyla cin diye ayrı bir varlık yok.

Bakara suresi, Fatiha'dan sonra ilk sure. Yaratılışla ilgili ilk söz de bu surede: İşin temeli burada. Diğer surelerdeki ayetler ayrıntı, ekstra, tekrar gibi.

*Âdeme isimleri öğretti.
Sonra meleklerle sundu onları.
Dedi ki: Bana şunların isimlerini söyleyin bakalım,
Sübhanekel!
Bizim bir bilgimiz/ilmimiz yok, senin bildirdiğinden başka biz hiçbir şey bilmeyiz.
Dedi ki: Ey âdem sen şu isimleri bildir onlara bakalım.
İsimleri âdem onlara bildirince,
(bilgisini onlara gösterince)
Allah onlara dedi ki yer ve göklerin gaybını bilirim, sizin gizlediğiniz şeyleri de bilirim, açıkladığınız şeyleri de bilirim.
Meleklerle dedik: Âdeme secde edin!
Secde ettiler/Melaiike âdeme boyun eğdi,*

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا
ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ
فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ
فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ
قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ الْغَيْبِ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ
وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ
وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ
فَسَجَدُوا

Bakara 2/30-34

Âdeme isimleri öğretti.

- Âdem kim?
- İsimleri öğretti demek, bilme yeteneği verdi demek.
- Çünkü eşyayı bilmeyi öğrenirse âdem Rabbini de bilir zaten.

Sonra meleklerle sundu onları.

- Âdemin bilgisini sundu meleklerle ya da,
- İsimleri öğrenmeyi meleklerle sundu!

Dedi ki: Bana şunların isimlerini söyleyin bakalım,

-Melekler itiraz ediyordu: Diyorlardı ki sen bir halife belirleyeceksin ama bu bir problem. Çünkü senin belirleyeceğin halife kan döküyor, fesat çıkarıyor, ateş tabiatlı. Korkuyoruz.

Meleklerin itirazı bu.

- Allah diyor ki, ben mevcut adaylar arasından bir halife belirleyeceğim.

Melekler, olmaz, diyor.

- Allah, itiraz mı ediyorsunuz? İsimleri öğrettim âdeme. Hadi siz de bilin bakalım! Cevap:

Sübhanek!

- Allah Allahhhh!

- Ya Rab sen büyüsun!

Bizim bir bilgimiz/ilmimiz yok, senin bildirdiğinden başka biz hiçbir şey bilmeyiz.

- Yani örneğin ben leyleğim, sadece uç noktalara yuva yaparım, ya da ben arıyım sadece bal yaparım.... Yani bütün varlıklara ya da bütün melaikeye kodladığım şeyi yaparız. Bilgi üretemeyiz, bilgi üstüne bilgi koyamayız, geliştiremeyiz,..

Dedi ki: Ey âdem sen şu isimleri bildir onlara bakalım.

- Farkını gösterecek âdem,

- Âdemin melaikeye farkı isimleri bilmek.

İsimleri âdem onlara bildirince, (bilgisini onlara gösterince)

Allah onlara dedi ki yer ve göklerin gaybını bilirim, sizin gizlediğiniz şeyleri de bilirim, açıkladığınız şeyleri de bilirim.

- Geleceği bilirim,

- Ne yaptığımı biliyorum.

- Âdemi halife atamakla önemli bir şey yapıyorum!

- (Bu güvenle bakmıyor hayata Müslümanlar, korkarak bakıyorlar!!!)

Meleklerle dedik: Âdeme secde edin!

- Çünkü meleklerde olmayan şey var onda.

- Melekler tek tabiatlı âdem iki tabiatlı. Bu iki tabiat tesviye edildi, ruh verildi, ilim verildi. (Bu üçünü aynı anlamda alabilirsiniz, fark etmez)

Secde ettiler/Melaike âdeme boyun eğdi,

- Âdem kim?

- Âdem tek kişi değil, Kur'an'ın anlatımına göre.

âdem,

insan tabiatı zahir olanlardan *ıstıfa* ile *halife* seçilen ilk.

Secde ettiler/Melaike âdeme boyun eğdi, iblis etmedi.

Kaçındı,

Kibirlendi,

Ve kafirlerden oldu.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ
فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Bakara 2/34

Secde ettiler/Melaiike âdeme boyun eğdi, iblis etmedi.

- İblis âdeme secde etmedi,
  - İblis kim?
    - Niye etmedi?
  - Melek mi idi ki? Melekler secde etti, iblis etmedi, diyor?
- (Tartışmalar literatürde çok. İblis melekti diyorlar. Ama Kur'an melekler Allah'a isyan etmez diyor, vs.)
- İblis emre uymadığına göre özgür tabiatlı birisi olmalı! Cin ve ins tabiatından oluşmuş iki tabiatlı olmalı ki böyle bir sonuç ortaya çıkabilsin.

Kaçındı,

Kibirlendi,

- Melekler kibirlenmezler, Allah ne verdiyse onu yaparlar. Çünkü ilimleri yok.
  - Kibri oluşturan şey ilimdir!
- (Alimler hep kibirlidir hep gururludurlar!!!)

Ve kafirlerden oldu.

İblis kim?

Âdem özel isim. Ahmet gibi, Mehmet gibi, Hasan gibi.

İblis de özel isim. Ahmet gibi, Mehmet gibi, Hasan gibi.

İkisinin de çoğulu yok. Olmaz da. Ademler diyemezsiniz, âdem oğlu dersiniz. İblisler diyemezsiniz, iblis oğlu dersiniz. İkisinin de (âdem, iblis) kelime anlamı yok ama varsa bile önemli değil bu. Ademin anlamı kötü de olabilir, İblis'in anlamı iyi de olabilir. Ağaç, taş, kaya gibi bir şey bu. Ama maalesef literatür bu konuda anlamsız şeylerle dolu. Bunlar özel isim. Özel ismin anlamı önemli değildir. Nitelik isminin anlamı önemlidir. Örneğin Meryem dediğinizde, Meryem kelimesinin anlamı önemli değildir, hatta bu kelimenin anlamı kötüdür de ama önemli olan sizin ona dediğiniz “güzel kızım, zarif kızım” gibi niteliklerdir.

İblis özel bir isimdir ve Âdem'in mukabilidir, karşıdır.

İnsanlar var, tesviye edilmiş. Allah birisini seçti ve gösterdi ve dedi ki, bu kaliteli bir insan, bu Âdem. Ben bunu halife belirliyorum, buna itaat edin. Herkese dedi bunu. Kim varsa herkese. İblis dedi ki ben secde etmeyeceğim.

İblis,

cin tabiatı galip ve şeytanlığı zahir olanlardan

Âdem'e *secde etmeyen* ilk.

Not: İslam ansiklopedisinden bir pasaj: **Adem**'in yaratılışının ardından meleklerden ona secde etmelerinin istendiğine dair dokuz âyette **İblis**, Adem ile eşinden üreyip çoğalan insan türüne düşmanlık ederek onları çeşitli hile ve desiselerle aldattığını bildiren âyetlerde ise **şeytan** kelimesi geçmektedir. (Bu pasaj doğru. Ama bu pasajı yazan hoca ilerleyen bölümlerde İblis yerine şeytanı şeytan yerine İblisi kullanabilmiş!!!)

Secde ile iki taraf açığa çıktı: Adem tarafı, İblis tarafı.

Âdem'in içinde şeytan var, İblis'in içinde insan var.

Şu ana kadar öğrendiklerimiz ile aşağıdaki ayetin örtüşüp örtüşmediğini sizin düşünmenize bırakıyoruz.

Meleklerle, âdeme secde edin dedik.

Hepsi secde etti, İblis secde etmedi.

Cinlerden idi.

Rabbinin emrinden çıktı.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ

فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ

كَانَ مِنَ الْجِنِّ

فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ

Kehf 18/50,

Tâhâ 20/116

Bir müfessirin kanaati, Yahya b. Selam (h.200), Hasan el Basri'den naklediyor, bu ayetin tefsirinde:

İblis cinlerin ilkidir.

Nasıl ki Âdem, insan ilkidir.

(Ama bunu okuyan yine de cin diye somut bir varlık var ve İblis bunların ilki, insan diye somut bir varlık var ve Âdem bunların ilki diye düşünebilir!)

450 de vefat eden Maverdi'den:

İblis, meleklerden değildir. O cin asıllıdır., Âdem'in insan asıllı olduğu gibi.

قَالَ الْحَسَنُ: وَهُوَ أَوَّلُ الْجِنِّ، كَمَا أَنَّ آدَمَ مِنَ الْإِنْسِ وَهُوَ أَوَّلُ الْإِنْسِ.

الكتاب: تفسير يحيى بن سلام

المؤلف: يحيى بن سلام بن أبي ثعلبة، التيمي بالولاء، من تيم ربيعة، البصري ثم الإفريقي القيرواني (المتوفى: 200هـ)

قال الحسن: ما كان إبليس من الملائكة طرفة عين قط، وإنه لأصل الجن كما أن آدم أصل الإنسان.

لكتاب: تفسير الماوردي = النكت والعيون

المؤلف: أبو الحسن علي بن محمد بن محمد بن حبيب البصري البغدادي، الشهير بالماوردي (المتوفى: 450هـ)

Burada anlatılan şu: Secde ile birlikte iki dünya oluştu. Âdem'in dünyası/**denizi**, İblis'in dünyası/**denizi**. Bir tarafta **cin tabiatı** galip diğer tarafta **ins tabiatı** galip.

Tesviye ettiğimde ve ona ruhumdan
verdiğimde ona secdeye kapanın.
Meleklerin hepsi secde etti.
İblis secde etmedi.
Kibirlendi,
Kafir oldu.
("Ali geldi ama eşiği gelmedi" cümlesinde
olduğu gibi. Gelebilecek kategori aynı fakat
geleceklerin kategorileri farklı)

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ

سَاجِدِينَ

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ

إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ

وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

38/74

Kur'an'da;

1. **İblis'e «lanet» edilir.**
2. **«Cin» ve «kafir» olarak nitelenir**
3. **«Diriliş günü»ne kadar özgürdür.**
4. **Onun ve ona uyanların cezası cehennemdir.**

17/61-65

Bu ayetlerde aslında kimin tanımı yapılıyor?

Ayetlerde resmi bu şekilde çizilen pasajın başlangıcında yer alan ayetlere bakalım:

Meleklerle, secde edin âdeme, dedik. Hepsi secde etti.İblis etmedi.

Dedi ki: Secde mi edeceğim çamurdan yarattığına.
(Yani çamur tabiatlı birisine)

Bu mu bana mükerrer kaldığın/benden üstün kaldığın?

Diriliş gününe kadar bana mühlet verirsen eğer azı
hariç onun soyunu/zürriyetini saptıracağım.

- Zürriyet kelimesine dikkat. Âdem'in zürriyeti.
- Âdem'in zürriyeti bu güne kadar geldi mi? Geldi.
- Âdem'in zürriyetini ne ile saptıracak? Kendi zürriyetiyle saptıracak.
- İblis'in de bir zürriyeti var.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا

لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ

قَالَ أَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا

قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ

عَلَيَّ

لَنْ أَحْزَنَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا

17/61-65

İblis batılın lideridir. Kadercidir. Şeytanlaşmış kişidir. Görünür. (Görünmeyen ise iç şeytandır ve herkestedir.)

adam-eşi

(Şeytanları ile)

ağaç yasağı

İblis ayrı bir zürriyetin babası oldu, Âdem başka bir zürriyetin. Âdem soyunun içinde şeytanlık var, onlardan bir İblis çıkabilir; İblis tarafından da Âdem çıkabilir.

İşte tam bu durumda ağaç yasağı var:

Ağaç ne?

iki soy

- Secde emri sonrasında

iki baba

ortaya çıkar:

Âdem baba

İblis baba

Âdem babadır, İblis de babadır.

İkisinin de zürriyetleri vardır.

“... Dedik ki Âdem’e: Sen ve eşin cennette kalın/yaşayın. (evrende cennet). Bu hayatta rahat olun.

Diledikleri yerlerde yediler içtiler. (Bir ömür geçti âdem ve neslinden)

- Kur’an’da Âdem’in hikayesi adamın hikayesidir. (İkbal)
- Muhammed İkbal’in, insanın yaratılışıyla ilgili kitabını okuyunuz!

Ama bu ağaca yaklaşmayın.

- Araplar *soy* için ağaç derler: **Şecere**.

Eğer yaklaşırsanız siz de zalim olursunuz.

(İçlerindeki) şeytan onları kaydirdi. (Şeytan âdemi ve eşini kaydirdi: Yani seni, beni, onu....)

Buldukları durumdan onları çıkardı. (O rahatlıktan, o cennetten, suçsuzluk durumundan, huzurlu durumdan onları çıkardı)

Dedik ki onlara: Birbirinize düşman olarak çıkın ve ne haliniz varsa görün!

- Bu bir düşüş hikayesi.
- Adam olmayan bir toplumun çürümesinin, düşüşünün hikayesi.

Âdem pişman oldu, Allah'a yöneldi, ondan ilham/kelimeler aldı ve Allah da onun yönelişini kabul etti.

Çünkü Allah tövbeleri kabul eder/geri dönüşleri kabul eder, merhametlidir.

- Siz de tövbe edin: Çünkü âdemoğlunun iniş çıkışları hep olacaktır.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ

فَقَالَ أُنَبِّئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (31) قَالُوا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (32)

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ

إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ

تَكْتُمُونَ (33) وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا

إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (34) وَقُلْنَا

يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا

مِنْهَا رَغْدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ

الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (35)

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا

مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ

لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ

وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ (36) فَتَلَقَى آدَمَ مِنْ

رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ

التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

ağaç

secde emri iki baba ortaya çıkarmıştı:
şecere yasağı, şeytanlarına uyan adam ve eşlerini ortaya
çıkardı

Dilediğiniz yerde yiyin için ama şu ağaca yaklaşmayın.

Yaklaşırsanız zalim olursunuz.

Fakat vesvese verdi şeytan ikisine de:
Bedenlerini onlara gösterdi.

- **Sev'at**: edep yeri olarak çevriliyor. Bu mana yanlıştır.
- Beden şehvetin yeridir. Kötü arzuların mebaıdır. Şeytan onların fizik yapılarını, beşer yönlerini ön plana çıkardı.
- Geçmiş zaman kipini siz geniş zamanda alabilirsiniz: “Şeytan verir, yapar, eder...herkese”

فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا

وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ

عَنْهُمَا مِنْ سَوَاءْتِهِمَا

A'râf 7/19-20

cennetten kovulurlar

(İçindeki) Şeytan ona vesvese verdi. Dedi ki âdem: Sana ebedilik ağacını göstereyim mi? (Eskimeyen mülkü sana göstereyim mi?)

- Hepimize göstermiyor mu bunu şeytan, sürekli; yerin altını unutturmak için!

O ağaçtan yediler (adam ve eşi) . Bedenleri onlara gözüktü. Ve cennet yapraklarıyla (dünyanın yapraklarıyla) örtünmeye başladılar.

Âdem Rabbine isyan etti ve azdı.

- Bu düşünüş hikayesidir.

Rabbi yine de onu seçti, onun tövbesini kabul etti ve yol gösterdi.

Dedi ki: İnin birbirinize düşman olarak...

Benden birisi size hidayet rehberi olarak geldiği zaman, benim rehberime kim uyarırsa o yolunu kaybetmez.

- Ey adam ve eşi! Siz hep böyle inip çıkacaksınız. Hatalarla malülsünüz. Tecrübeler sizi olgunlaştırırsa da pişmanlık kimi zaman uzun sürer. Siz en iyisi benden size bir rehber (peygamber) gelirse ve ona uyun, o zaman sapmazsınız. Ama onu putlaştırırsanız işiniz yine zor.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ

قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ

وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتَ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا وَطَفِقَا

يَخُصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ

رَبَّهُ فَعَوَى

ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى قَالَ اهْبِطَا

مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فِيمَا

يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا

يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى

Tâhâ 20/120-123

- “Kur’an’da;
  1. Ağaç yasağını Âdem ve eşi birlikte çiğner;
  2. Âdem’in ayağını kaydıran eşi değil, [ikisinin de] içindeki şeytanlarıdır.
  3. Ağaçtan yemeleri ve cennetten çıkmaları, bir ceza değil, beşerî zaafın sorumluluğu fark ettiren ilk örneğidir.
  4. Âdem ve eşine, suçlarından dolayı ceza verilmeden önce tövbe yolu açıktır. (İblis için de açıktır. Ama bu zordur. “Vesevaun aleyhim eenzertehum...” budur.)
- Yani Allah bizim hikayemizi bize anlatıyor.

Kur’an’da;

- **Âdem**, meleklerle birlikte secde eden insanların soy atası. Halife atandı.
- **İblis**, Âdem’in hilafetini reddeden ve ona secde etmeyen cinlerin soy atası.
- **Şeytan**, ağaca yaklaşma yasağını çiğneten iç tabiat, ya da âsîleşmiş her âdemoğlu ve eşi.

Şeytan-melek şeytan-hayvan

Şeytan hayvan demektir aynı zamanda, hadislerde gördüğümüz üzere.

Şimdi bunu ayetlerde görelim:

كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ
حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى
الْهُدَىٰ أُنْتِنَا

En'âm 6/71

Faiz yiyenler şeytan/hayvan çarpmış gibi ...

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا
لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ

2/275

kafir-şeytan

*Ama şeytanlar (şeytanlığı galip gelmiş insan)
kafir oldular.*

وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا

kafir-şeytan

Şeytanlık galip gelmiş insandır, kafir. İblis, özel isim. Şeytan onun soyu, askeri.

*Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında biz
sizlerle beraberiz diyorlar.*

وَإِذَا حَلَّوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا
مَعَكُمْ

Müslümanların yanına geldiklerinde, sizdeniz diyorlar; şeytanların yanına gittiklerinde onlara da sizdeniz, diyorlar.

ilham

Hatırlayalım hadislerden: İlham, ilmam, sağ, sol. Sağda bir karin, solda bir karin ile sürekli bize ilhamda bulunurdu.

Tasavvufta nefis denince, şeytan akla gelir. Nefse düşman olurlar. Bunun sebebi nefste iki tabiatın olmasıdır. Eskilerden iyi düşünürler, batın nefis ve zahir nefis tabirini kullanırlar.

Bu sanki modern dünyada libidonun ve süper egonun ve egonun karşılığıdır.

Şeytan bâtın nefis

melek zahir nefis

Batın nefis; tabii, şehvi dürtülerdir. Bunlar *şeytan* adını alır.

Zahiri nefis; akıl ve hikmettir.

Bu ayırım alimlerin yaptığı ayırımdır.

Kuranda bu ayırım; cin ve ins olarak yer bulur. Ve bu tam olarak nefstir, Kur'an'da.

Hız. Musa yoldadır. Ölü balık yanlarında. İki denizin birleştiği yeri arıyorlar. Farkında olmadan geçmişler. (Nasıl oluyorsa bu. Bunun sebebi var! Önemli bir kıssa bu!) Eyvah balık yok. Nerde? En son konakladığımız yerde.

Onu bana *şeytan* unutturdu! (Onu bana, içimdeki dürtüler unutturdu. Aklıma bir sürü şey getirdi böylece unutturdu) (Yoksa karşılına bir şeytan çıkıp, “unut bunu” demedi) Şeytanım unutturdu onu bana!

Peygambere bile unutturur! Bir şey ilka eder kalbine.

وَمَا أُنْسَانِيَهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَدْكُرَهُ

إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانَ فِي أُمْنِيَّتِهِ

Hacc 22/52

“Şeytan ayetlerini” kabul eder alimler. Niye? Çünkü peygamberler de insan.

Peki **bu** şeytan görünür mü?

Göremezsınız

*Ey ademoğulları!
Şeytan sizi fitneye düşürmesin. (İçinizdeki o
sizi denemeye kalkışmasın. Uyanık olun)
Âdem babanızı cennetten çıkardığı gibi,
onların elbiselerini kendilerinden soyduğu
gibi bedenlerini göstermek için (elbise
takvadır. Elbisenin örttüğü şey bedenin
meyilli olduğu şeydir)
O sizi görür. O ve kabilesi/askerleri. Siz onu
göremezsınız.
Biz o şeytanları inanmayanların dostu
yapıyoruz. (Siz inananlar, ona dost olmayın.
Bilin ki o sizin ayağınızı kaydırır.)*

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ
كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ
عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا
إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا
تَرَوْنَهُمْ
إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا
يُؤْمِنُونَ

A'râf

Göremediğimiz, ama kendisi bizi gören şeyle nasıl muharebe ederiz?

Siz eğer şeytani, insanın dışında ama bizim göremediğimiz ayrı/müstakil bir olarak görürseniz bu soru haklı bir soru olur! Yoksa haksız olur. Aynı sorunu Maturî de görüyor ve aynı soruyu sorarak diyor ki:

*Şeytanın bizim yemelerimize içmelerimize bir
hakimiyeti yok ki, yemeğimize zehir koysun ya
da suyumuzu döksün.
(Bize böyle zarar vermez ki)
Onun bize saltanatı vesvese vermek
şeklinde. Göğsümüzde bize vesvese verir.
(Kalbimizde değil)
Onun vesveselerini tanımanın ve onunla
muhabere etmenin yolu, düşünme ve akıldır.
(Nazar ve tefekkür)*

قيل: إنه لم يكلفنا محاربة أنفسهم؛ إذ
لم يجعل له السلطان على أنفسنا
وإفساد مطاعنا ومشاربنا
وملابسنا، ولو جعل لهم لأهلكوا
أنفسنا وأفسدوا غذاءنا،
إنما جعل له السلطان في الوسوس
فيما يوسوس في صدورنا، وقد
جعل لنا السبيل إلى معرفة وسوسه
بالنظر والتفكير

Maturîdî

Şeytanın evi; Şehvet-hevâ-sadr. Bedendir, yani. Bedeni de sadr simgeler.

melek evi; akıl-hikmet-kalb. Aklın hikmetin Kur'an dilinde simgesi kalptir.

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ
وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مِيلًا
عَظِيمًا
يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ
وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا

(وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ)

Kim rabbinin yargısından çekinir ve nefsi
hevadan uzaklaştırırsa...

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى
(النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى)

Peygamber **hevadan** konuşmaz.

(وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى)

Hevâ?

و (الهوى): داعية النفس إلى لذة
عاجلة،

وهو ضدّ الحكمة؛ لأنها داعية
العقل إلى ذخيرة آجلة.

الكتاب: دَرْجُ الدُّرِّرِ فِي تَفْسِيرِ الآيِ وَالسُّورِ

المؤلف: أبو بكر عبد القاهر بن عبد الرحمن بن محمد الفارسي
الأصل، الجرجاني الدار (المتوفى: 471هـ)

Heva, kişiyi /nefsi acil olan lezzete çağırان
şeydir. Bunun zıddı hikmettir.

Hikmet ise aklın, ahir olana çağırmasıdır.
(Yani sonrasına, yani nimetin ana kaynağına)
(Acil olana değil, eecil olana çağırmasıdır)
(Şimdikine değil sonrakine)

Heva ve şehvet akıl ve ilme galip olur. (Tersi
akıl ve ilim heva ve şehvete galip olur) (Yani
ya o onlara, ya onlar ona galip olur)
Hadis olarak nakledilir ama hadis değildir.

إن الهوى والشهوة يغلبان العلم والعقل

هذا ليس حديثاً، بل قول للحارث بن أسد في
حلية الأولياء

Ragıp, İmam-ı Cafer es-Sadık'tan naklediyor:

قال جعفر بن محمد

İki alem var: Biri büyük, evren.
Diğeri küçük, insan.

Her insan bir alemdir. Çünkü
onda büyük alemden cevherler
vardır. Dört unsur vardır
mesela insanda: Onun eti
verimli toprak gibidir, kemikleri
dağlar gibidir. Damarlarında
akan kan ırmaklar gibidir. Ve
onun nefes alıp vermesi rüzgar
gibidir ve onun saç bitkiler
gibidir. Ve onda meleklerden
akıl vardır. (Meleklerdendir o
akıl) Ve hayvanlardan da şehvet
vardır. (Hayvan dediği
seytandır) Bitkilerden de
gelişme ve gıdalanma vardır.

العالمُ عالَمَان، عالم كبير، وهو الفلك بما فيه،
وعالم صغير، وهو الإنسان وقال: سَمَّى كُلُّ
إنسان عالماً، لأن فيه جواهر العالم الأكبر من
الأخلاق الأربعة، ولأن لحمه كالأرض
الرخوة، وعظامه كالجبال، ودمه الجاري في
العروق كالمياه في الأنهار، ونفسه كالريح،
وشعره كالنبات وفيه من الملك: العقل، ومن
البهائم: الشهوة، ومن النبات: النمو والتغذي
• الكتاب: تفسير الراغب الأصفهاني

المؤلف: أبو القاسم الحسين بن محمد المعروف بالراغب

الأصفهاني (المتوفى: 502هـ)

قال بعض الحكماء

حيثما ذكر الله تعالى **القلب** فإشارة إلى
العقل والعلم

وحيثما ذكر **الصِّدْرُ** فإشارة إلى ذلك، وإلى
سائر القوى من **الشَّهْوَةِ وَالْهَوَى وَالْغَضَبِ**
ونحوها،

- المؤلف: أبو القاسم الحسين بن محمد المعروف
بالراغب الأصفهاني (المتوفى: 502هـ)

Şeytan: Zarar, kötülük, yanlışlık, inançsızlık söz konusu olan bağlamlarda bir kişiden ya da bir düşünceden bir eylemden söz ediliyorsa bu kelime kullanılır.

Cin: Eğer vahşilik, bilinmezlik, görünmezlik, yabancılık gibi durumlardan söz ediliyorsa daha çok bu kelime kullanılır.

Ama yine de birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülebilir. Aralarında çok büyük fark yok. İkisi de vahşet ifade eder. (Hadisleri hatırlayınız)

Cin daha çok, yabancı, yabani, ehil olmayan gibi daha müsbet bir anlamda kullanılır. Şeytan ise hep olumsuz anlamda.

- Cânn
- Cin
- Cinnet
- Mecnun

Türkçede, mecnun ve cinnet kelimelerini kullanıyoruz, cin kelimesini de kullanıyoruz ama yerinde kullanmıyoruz. Cann kelimesi pek bilinmiyor sadece içimizdeki canlılık anlamında kullanılıyor. Aslında doğru da bu. Hayat o. Bize bir çok şey yaptıran o cann işte.

Şimdi bu kavramlara biraz daha yakından bakalım.

Bu kelimelerin hepsi aynı kökten olup hepsinin ortak anlamı vahşettir, vahşiliktir.

<ul style="list-style-type: none"> • Cânn • Cin • Cinnet • Mecnun (ins olmayan)	<ul style="list-style-type: none"> • Vahşi • Yabani (uygar olmayan)
--	--

Cin kelimesi hep gizli/görülemeyen olmakla ilişkilendiriliyor. Bu doğru değil. Mecnun, vahşileşmiş yani insiyetini/ünsiyetini yitirmiş, artık bizimle konuşamaz bizimle iletişim kuramaz, hayvanlaşmış, yabanileşmiş, çılgınlaşmış, hayvanlara karışmış.

Leylanın aşığına mecnun denmesinin sebebi, hiç kimseyle konuşmamasıdır. Dağlara çıkmasıdır, hayvanlara karışmasıdır.

“Vahşi hayvan” anlamında cin:

Musa asasını atınca tam bir cann/yılan olmuş. (vahşi hayvan)

(Aslında asanın yılanı dönüşmesi, Musa'nın mesajı halkla buluşunca, Musa ve halkın Firavunun düşmanı olduğunun büyük bir göstergesidir. Bu düşmanlığı ilk safhasıdır çünkü cann, ince kıvrak zehirli yılan demektir.)

فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَرُ كَأَنَّهَا جَانٌّ

Neml/10

“İnsanda geçici vahşet” anlamında, cin:

(Hz. Peygamber için söylüyorlar)

Bu cinnet/çılgın halinde bir adam.

- Ünsiyetini yitirmiş, topluma yabancılaşmış.

إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ
فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ

23/25

“İnsanda kalıcı vahşet” anlamında, cin:

(Hz. Peygamber için söylüyorlar)
O mecnun/çılgın şairdir.

- Ünsiyetini yitirmiş, topluma yabancılaşmış.

شَاعِرٍ مَّجْنُونٍ

Sâffât 37/36.

Cânn tabiatı galip, «şeytanlaşmış» insan:

Cinleri, Allah'a ortaklar yaptılar.

- Bu cinler kimler?

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ

En'âm 6/100

- Bu cinler kimler?
- Müfessirlerin çoğu bu cinlerin melekler olduğunu söyler. Eğer bu cinne melek derseniz düşünce sisteminiz tamamen bozulur.
- Hasan el-Basri ise buradaki cinlerin şeytanlar olduğunu söyler, ki; doğrusu da budur. Yani şeytan insan.
- Putperestlerin ibadet ettikleri şeytanlar.
- Şeytanların suretlerini yapıp onlara tapıyorlar/ibadet ediyorlar.
- Kimdir bu şeytanlar? Onların atalarıdır, dedeleridir, liderleridir.
- Bazen de peygamberlerin suretlerini yapıp tapınırlar. Allah'ın veli kulları!

Cânn tabiatı galip, «şeytanlaşmış» insan:

Cinler ile Allah arasında nesep/soy iddia ettiler.

- Durum bir önceki ayet gibi.

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا

Sâffât 37/158

Şeytanları Allah'a nesep iddia ettiler demek, Allah'a ibadeti bu şeytanlara yaptılar, demektir. Yani bunlara ibadet etmekle Allah'a yüceldiklerini iddia ettiler.

cinn-ins

Cinn kelimesi **ins** kelimesi ile birlikte kullanılıyorsa, ins-cinn ya da cinn-ins gibi: Bu edebi bir sözdür.

Örneğin;

*Ey kullarım! Sizin ilkiniz ve sonunuz,
insiniz ve cinniniz ...*

*Ey kullarım! Sizin ilkiniz ve sonunuz,
insiniz ve cinniniz ...*

« يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ
وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى اتَّقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ
مِنْكُمْ، مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا، يَا
عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ
وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ،
مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا،»

Müslim

*Ey kullarım! Sizin ilkiniz ve sonunuz,
cinniniz ve insiniz, küçüğünüz ve
büyüğünüz ...*

*Ey kullarım! Sizin ilkiniz ve sonunuz,
cinniniz ve insiniz, küçüğünüz ve
büyüğünüz ...*

« يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَجِنَّكُمْ
وَإِنْسَكُمْ، وَصَغِيرَكُمْ وَكَبِيرَكُمْ، كَانُوا عَلَى
قَلْبِ أَفْجَرِكُمْ لَمْ يُنْقِصْ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا،
وَلَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَجِنَّكُمْ وَإِنْسَكُمْ،
وَصَغِيرَكُمْ وَكَبِيرَكُمْ، سَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ
لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَسْأَلَتَهُ»

Ma'mer b. Râşid

Şimdi, ilkiniz ve sonunuzu anlıyoruz, küçüğünüz ve büyüğünüzü de anlıyoruz da bu **insiniz** ve **cinniniz** kim?

Tıbbî diye bir hadis şarihi "**cinne ve inse**"yi açıklıyor: *Bu ikisi tam kuşatmayı, tam içine almayı ifade eder, şu ayetteki gibi, "yaş ve kuru yok hepsi bu kitapta vardır" (sözü gibi istiab ifade eder.)*

«وَجِنَّكُمْ وَإِنْسَكُمْ»

قال الطيبي: هما عبارتان عن الإسيتعاب التام كما في قوله تعالى: {وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَأْسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ} (الأنعام: 59)

İns-cin kalıbı; iyi kötü, A'dan Z'ye herkes demek.

Bağlamına göre bu mana; kadın erkek herkes, büyük küçük herkes, yerli yabancı herkes, inanan inanmayan herkes, bu ulustan ve diğerleri, ... olabilir.

Bu terkip dilde/edebiyatta üretilmiş bir terkip. İnanç içeren bir ifade değil.

Örnekler:

O yargı gününde ins ve cinne günahı sorulmaz.

Yani hiç kimseye günahı sorulmaz.
(A'dan Z'ye hiç kimseye)

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا
جَانٌّ

Rahmân 39

De ki; toplansa ins ve cin bu Kur'an'ın/mesajın benzerini getirmek isteseler, getiremezler.

Hiç kimse getiremez demektir bu. (eğer cin'i gözle görülmeyen varlık olarak alırsanız, bu varlıklar insanla bir araya nasıl gelip nasıl toplanacaklar)

قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى
أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهِ

17 İsra /88

Cin ve insi ancak ibadet etsin diye yarattım.

Herkesi demektir.
(Eğer iki ayrı gruptan bahsetseydi,
liye'budani gelmesi gerekirdi.)

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

51 Zariyat/56

Elmalı, bu tür ayetlerin çoğuna doğru/isabetli mana vermiştir.

*(Ahirette denilecek ki)
Ey ins ve cin topluluğu, daha önce sizin
içinizden elçi gelmedi mi?*

Ey Araplar ve diğer uluslar!
Ey bütün uluslar!
Sizin içinizden elçi çıkmadı mı?

يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ
رُسُلٌ مِّنْكُمْ

En'âm 130

... İns ve cin şeytanlarını her peygambere
düşman yaptık,

Bütün uluslardan peygamberlere şeytanları
düşman yaptık.
(Şeytan peygamber düşmanı)

وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ
وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ
شَيْءٍ قُبُلًا

مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ

عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ

يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ

زُخْرَفَ الْقَوْلِ غُرُورًا

6 Enam/111-112

Cin ve insten Süleyman'ın ordusu toplandı.

Süleymanın kendi halkından
(İsrailoğularından) oluşturduğu ordu (ins) ve
başka uluslardan getirilen uzman, işçi, vs
(cin).
(Tevrat'ta; hangi ulustan kaç kişinin
katıldığına dair sayıları bile var)

وَحَشَرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودَهُ مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ

27 Neml: 17

Sadece “cinn” olarak kullanılıyorsa:

(insî olmayan)

Sadece cinn'den söz ediyorsak mana ne olur?

Cinlerden bir ifrit (uzman)

Müfessirlerin kanaatine göre bu bir uzman.
Yani İsrailoğullarından değil. Ya da
Süleyman peygamberin hakimiyetinin dışında
biri, yabancı.
Burada Süleyman peygamberin yönetimiyle
ilgili bir hususu edebi kültürel bir dille ifade
etme/anlatma var. Burada yan yollara
sapmanın alemi yok!

قَالَ عَفْرَيْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ

27 Neml: 39

Amacımız **cin** sözcüğü yalnız kullanıldığında; yabancı, yabani, vahşi anlamlarına vurgu yapmak.

İsyan, bozgunculuk çıkaran cinler Süleyman'ın ordusundaki. (Süleyman'ın öldüğünü fark edemeyen cinler/şeytanlar işte bunlar)

Bakır madenini işletti/kullandı. Huzurunda çalışan cinler vardı.

Muhtemelen ehli kitap olmayanları kast ediyor.
(Yahudi olmayanlardan hayvan diye söz eder o gelenek. Yani vahşi)

وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ
يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ

(34 Sebe/12)

Hani sana bir grup cin göndermiştik, Kur'an dinlemeleri için.

Mekke'nin dışından birileri.

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنَّ
يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ

46 Ahkaf:29

De ki: "Bana vahyolundu ki, cinlerden bir grup dinledi beni..".

Kim bu cinlerden bir grup?
Cin suresi, Akabe beyatlarında Hz.
Peygamberin, Medinelilerle gizli
buluşmalarını konu edinir

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ
الْجِنَّ

72 Cin: 1

Cin suresi için Hikmet ZEYVELİ'nin "Cinler ve İnsanlar" makalesine bakınız.

Mescidi Cin neresidir?

Dediler ki: Orası cin suresinin vahyedildiği yerdir.

O mescide cin mescidi denir, akabe beyatlarının yapıldığı mescid de denir.

مسجد الجن

قالوا: هو في المكان الذي أوحى إليه
فيه بسورة الجن

يقال له مسجد الجن ومسجد البيعة

«cin» inancı her tür bâtil inancın menfezlerindedir:

Esmâ'nın arzedildiği tek tür, insandır.

Emanet'in arzedildiği tek tür, insandır.

Ahsen-i takvim üzere yaratılan tek tür, insandır.

Peki, cinlerle (!) ilgili böyle bir şey var mı?

Göğüs-Kalb, Şehvet-Akıl

<i>(cinnî tabiat)---</i>	<i>----beşer-- -----</i>	<i>(insânî tabiat)</i>
en-nâr		şalsâl ke'l-fahhâr
mâric min nâr		şalsâl min hame' mesnûn
nâru's-semûm		ţîn lâzib
cânn		insan
Tesviye ruh		
İblis		Âdem
Şeytan		Melek
Cinn		İns
Gazab		Sükunet
bâtınî nefis		zâhirî nefis
Göğüs		Kalb
Şehvet		Akıl
.....		.....

Kötülüğü yaratan biziz, Allah değil. Kötülük bir değerdir. Kötülük bir cevher değildir, arazdır. Onu biz oluşturuyoruz, bizden çıkıyor. İnsandan çıkmayan kötülük yoktur. Çünkü olaylar hep melekidir.

Şimdi konuyla yakından ilgili ama yoğun bir mecazi anlama sahip Kur'anî bir kavrama daha bakalım: “**Bahreyn**”

Bahreyn bir:

«yaratma»dan bahseden bu ayette «bahreyn»in birisi «enhâr», diğeri «bihâr»dır

Yeryüzünü bir karar yapan, aralarına nehirler koyan, onlara dağlar koyan, iki deniz arasına bir engel koyan Allah'la birlikte Tanrı ha!

Arz, enhar, raşi, elbahreyn, haciz: Bunlar somut şeyler. Mecaz olabilir mi? Belki. Ama bu kadar somut şey bir araya gelmesi ve **ceale** fiili somut şeyler olmalarını teyit ediyor.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلالَهَا أَنْهَارًا

وَجَعَلَ لَهَا رِوَاسِي

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

أَلَّهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

27 Neml:61

Enhar: Nehirler,

Bihar: Denizler.

Denizlerin suyu tuzludur, nehirlerin suyu tatlıdır. İkisi arasında engel var dediği, o kara parçaları olmasa, tatlı tuzlu birbirine karışır. İstifade edemezsiniz.

Bu **Bahreyn Bir**'de fiziki deniz kast ediliyor ve bunda ulemanın ihtilafı yok ve neyi anlattıklarında da ihtilaf yok. Sadece yer göstermede yani bu denizlerin nerede/hangileri olduğu konusunda ihtilaf var ama o da önemli değil.

Şimdi **Bahreyn İki**'ye geçmeden önce “**Tesviye**” kelimesine bir daha bakalım:

İyilikle kötülük bir değildir.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ

41 Fussilet:34

Mümin bile olsalar oturanlarla mücahitler bir değildir.

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي

الضَّرِّ وَالْمُجَاهِدُونَ

4 Nisa: 95

Fetihten önce infak edip savaşanlarla fetihten sonra infak edip savaşanlar aynı değildir.

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ
وَقَاتِلَ

57 Haidid:10

*De ki, göremeyenle gören eşit olur mu?
Karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?*

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ
أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ

13 Ra'd: 16

*Görenle görmeyen, iman edip iyilik yapanla
kötülük yapan aynı olmaz.*

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ

﴿غافر: ٥٨﴾

Deki, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ

﴿الزمر: ٩﴾

Temiz ile pis bir olur mu?

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ

﴿المائدة: ١٠٠﴾

*Ölü ile diri aynı değildir.
(Kalben)*

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ

﴿فاطر: ٢٢﴾

*Cennet yararı da cehennem yararı da aynı
değildir.*

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ

﴿الحشر: ٢٠﴾

Bahreyn iki:

İki deniz aynı/eşit değildir.

Hangi iki deniz?
Tuzlu ve tatlı olan denizler mi?

*Biri tatlı ve içilmesi kolaydır/hoştur,
diğerinin ki tuzlu ve acıdır.
Her birinden/ikisinden de taze etler yersiniz.
Ve takınacağınız süsler çıkarırsınız.*

Burada eşit olmayan iki deniz nedir?

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ

هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ

وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِن كُلِّ تَأْكُلُونَ حَمًا

طَرِيًّا

وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا

﴿فاطر: ١٢﴾

Kur'an-ı Kerîm, arada sırada maddî şeylerden bahsetse de hep edebi konuşur. Sanatsal konuşur. Din dili dediğimiz budur. Arada bir fıkihtan, hukuktan söz etse de daima edebi konuşur. Temsille söz söyler. Din dilinin şaşmaz bir özelliği daha vardır: En eskiye göndermede bulunur çünkü bir süreklilik vardır dinde. İncili, Tevratı hesaba katar. Çünkü anlamak isteyen kişi o geleneği düşünür.

Din dilinin mecazı, istiareyi çok kullandığını asla unutmayalım.

Bunu şunun için zikrettik: Bahreyn Bir'de iki deniz dediğimizde somut/fiziki bir şeyden bahsetti diye her **iki deniz** denilen yerde somut iki denize şartlanmayalım.

{Karanlıklarla aydınlık bir değil,
Gölge ile hararet de bir değil},

[Ölülerle diriler bir değil].

Bunların hepsi müminler ile kafirleri temsil eder, "Tuzlu ve tatlı iki denizin bir olmaması" ayeti de.

Görenle göremeyen aynı değil derken de kafirle müminin eşit olmadığını anlatır.

{وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظُّلُّ وَلَا الْحُرُورُ}

[وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ]

هَذَا كُلُّهُ مَثَلٌ لِلْمُؤْمِنِ وَالْكَافِرِ،

كَمَا لَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ الْعَذْبُ وَالْمِلْحُ،

وَكَمَا لَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ،

وَكَمَا لَا تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ

فَكَذَلِكَ لَا يَسْتَوِي الْمُؤْمِنُ وَالْكَافِرُ.

Yahya b. selam v. 200

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ

فيه وجوه من المعتبر:

أحدها: يذكر ألا يستوي في الحكمة الخبيث

من الرجال والطيب منهم

Maturidi

... Bu ayet hakkında şunlar düşünülebilir:
Birincisi: insanların temizi ve pisi,

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ

وهذا المثل لأصحاب النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلم مع الكفار

يعني: وما يستوي الذين صدقوا والذين

كذبوا.

Bu mesel, peygamberin arkadaşları ve
kafirlerin meselidir.

Yani peygamberi tasdik edenlerle onu
yalanlayanlar eşit değildir.

Merak edebilirsiniz “oradan çıkan iki
mercan” nedir diye: Kafir den Müslüman
doğar. Nitekim Velit bin Muğire’den Halit
bin Velit doğmuştur. Ebu Cehilden de İkrime
doğmuştur.

ومن كل يظهر شيء من الصلاح

يعني: يلد الكافر المسلم مثل ما أولد

الوليد بن المغيرة خالد بن الوليد، وأبو

جهل عكرمة بن أبي جهل.

semerkandi

“Darbul Bahreyn” (iki deniz meseli) demek
tatlı ve tuzlu iki meseldir, kafir ve mümin için.
(Kafir ve mümin için iki meseldir)

Para darp edilir. Yani her yerde geçerli
olabilecek bir hale getirilmesi demek. Darb-ı
mesel, her yerde geçerli olan söz, söz kalıbı
demektir. Kalıp hikmetli sözlere darb-ı mesel
derler.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ

ضرب البحرين:

العذب والمالح مثلين للمؤمن والكافر

Zemahşeri

Bahreyn üç:

*Kafirlere sakın itaat etme. Onlarla cihad et.
O Allah ki, iki denizi salıverdi. (minmaricın
minnar daki aynı kelime)
Biri tatlı, diğeri acı. Aralarına da bir
berzah/engel koydu. Birbirine dönüşmezler.
(tuzlu tatlı olmaz, tatlı tuzlu olmaz)*

Fiziki iki denizden mi söz ediyor yoksa bir temsil mi?

فَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ

وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ

وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ

وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا

﴿الفرقان: ٥٣﴾

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ

*İki denizi salıverdi, demek: Tuzluda tatlılık
yok, tatlıda tuz yok ama ikisi de aynı şey
(aynı cevherden). Allah onları, kudretiyle,
sıfatta farklı kıldı.*

*İşte kalplerin yaratılışı böyledir. Bir kısmında
yakîn, irfan madeni vardır, diğerk bir kısmında
da kuşku ve küfür madeni vardır.*

*Denilebilir ki: Müminlerin kalbinde korku ve
umut vardır fakat diğerklerinde yoktur. Umut
korkuya korku umuda dönüşmez.*

البحر المالح لا عذوبة فيه، والعذب لا

ملوحة فيه، وهما في الجوهرية واحد،

ولكنه سبحانه - بقدرته - غاير بينهما

في الصفة، كذلك خلق القلوب بعضها

معدن اليقين والعرفان وبعضها محلّ

الشكّ والكفران.

ويقال أثبت في قلوب المؤمنين الخوف

والرجاء، فلا الخوف يغلب الرجاء، ولا

الرجاء يغلب الخوف.

Semerkandi 465

Bahreyn dört:

Salıverilen iki deniz buluşurlar. Aralarında bir engel vardır, bağıy etmezler/isyan etmezler/taşmazlar.

Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz.

İkisinden de inci mercan çıkar.

Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz.

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا

يَبْغِيَانِ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Rahmân 55

İnsanı yarattık.

Nefsinin ne vesvese verdiğini de biliriz.

Şah damarından yakınız çünkü. İki mütelakki buluştuğunda sağından ve solundan.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ

بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ

الْوَرِيدِ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ

وَعَنِ الشِّمَالِ فَعِيدٌ

Kâf 16-17

أحد البحرين القلب،

فيه أنواع الجواهر: جوهر الإيمان

وجوهر المعرفة وجوهر التوحيد

وجوهر الرضى وجوهر المحبة

وجوهر الشوق وجوهر الحزن

وجوهر الفقر وغيرها

والبحر الآخر النفس.

تفسير التستري
(المتوفى: 283هـ)

Tüsteri

Denizlerden birisi kalptir, diğeri nefistir.

*Sağdan ve soldan gelen iki akımdır.
Bu kalp denizinde çeşitli cevherler vardır:
İman, marife tevhit, rıza, muhabbet, şevk,
hüzün, fakr cevheri*

Diğer nefis denizi.

Nefsi ikiye ayırırlar:

Nefsi batın: Bizim cin, şeytan tabir ettiğimiz ve bütün kötülüklerin anası bellediğimiz ve şehvet ve gazapla izah ettiğimiz şey. Her insanda var ve gizlidir.

Nefsi zahir: Örfün getirdiği ile beslenmiş, öğrenmiş, muttaki nefistir. Tam olarak ego, süper ego, id ve libidodur.

Bahreyn beş:

İnsan mecmaul bahreyndir.

Bakınız:
Ahmet BAYDAR
İki Deniz Arasında Vahiy

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ
بِجَمْعِ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِي حُقُبًا
﴿الكهف: ٦٠﴾

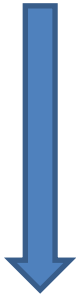
İki Sekal

Yaratılış: *DENGE*

içinde

«er-Rahmân»

kelimesinin zikredildiği sûre

الرَّحْمَانُ
عَلَّمَ الْقُرْآنَ
خَلَقَ الْإِنْسَانَ
عَلَّمَهُ الْبَيَانَ

Rahman suresinin bu ilk dört ayetinde iki önemli kelime var: *Rahman* ve *insan*. Bunun üzerinde düşünmek gerekir!

Rahmandan insana; yukarıdan aşağıya bir hitap. Kur'an aşağıdan yukarıya değil yukarıdan aşağıya öğretildi. Onun için ilk dört ayetteki sıralama sözün özüne muvafıktır.

“İki risalet” dersinde iki ilim vardı, hatırlayınız. Şimdi burada da *kurani öğretti* ve *beyanı öğretti* şeklinde iki öğretim var.

İki özne var: Öğreten ve öğrenen.

İki ilim var: Kur'an ve beyan.

Sözler de hep ikili gelecek sure boyunca.

Kur'an sözcüğü, ona anlam verilmesi gereken bir kelimedir. Ama Mushaf sözcüğüne anlam vermeniz gerekmez, sayılanmış demek.

Kur'an, duyuru, mesaj demektir. Mushafın içindeki satırlardaki mana, mesaj. Önceki kitaplardakine de Kur'an diyor Kur'an'ı Kerîm. Yani Hz. İsa'ya inen de Kur'an'dır, Musa'ya inen de. Kur'an bunun Allah'tan insana gelişinin adıdır.

Değişik isimlendirmeler olabilir: Kitap, Kur'an, Zikir...

Eğer içindeki hükümleri/belirlemeleri kast ediyorsa, Kitap; daha çok ruhi tarafı, yönlendirici tarafı kast etmek istediğinde Kur'an; hatırlatıcı tarafı vurgulanmak istediğinde, Zikir; yol gösterici, aydınlatıcı tarafı için Nur... tabir ederiz.

Bir parantez açalım:

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ
خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ
اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ
عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

Alak 96/1-5

Yaratan Rabbinin adını duyur. (Eski Türkçede “oku” davet et demektir. Oku, duyur anlamında kullanılmış eski dilde. Bizde spikerin haber okuması gibi bir şey.)

Rabbin adına oku!

Neyi okuyacak?

Vahyi. İnsanlara vahyi oku, duyur.

Nebevî ilim yani vahiy. Peygamberlerin ilim/vahiy alması: **Allemel Kur'an** bu.

Aâdemî ilim yani beyan, konuşma, nutuk, akıl. Ademin isimleri öğrenmesi: **Allemel beyan** bu.

“Rabbinin adını duyur”

“İnsanı alaktan yarattı”

“Kerim olan Rabbinin adını duyur”

“O ki, **kalemle** öğretti”

“İnsana, **bilmediğini** öğretti”

(iki tane ilim)

Birisi, kalemle öğretilen yani insanın kesbi olarak öğrendiği ilim. Kalem akıldır, akıl kalemdir. Kalem simgesel olarak insanın kesbi ilmini temsil eder.

İkincisi, insanın bilmediği ilim yani Nebevî ilim. Allah'ın ekstra lütfu olan nebevî vahiy.

Rahman suresindeki (iki ilim) aynısı fakat bu ayetlerde ise yukarıdan aşağıya değil de aşağıdan yukarıya bir yön var.

Bu ara açıklamadan sonra tekrar Rahman suresine geri dönüyoruz.

Rahman-insan,

İlim-ilim,

Sonra: *Şems ve ay. (Güneş ve ay)*

Güneş ve ay bir hesaba göredir.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ

Allah, insan, ilim, güneş ve ay: Ne ilişkisi var? Bunu düşünmek gerekmez mi?

“İnsanı yarattı” demek aslında yaratıkların tamamını özetleyen bir söz. İnsan yaratılıştaki en son halka, en üstünde birisi, çünkü. İnsanı yarattı dedikten sonra daha aşağıdaki diğer varlıkları sayması gereksiz artık.

Rahman insanı yarattı, rahmanın en son eseri anlamında bir şey.

İki ilim verdi ona/insana.

İlim rehberdir, aydınlatıcıdır.

Peki güneş ve ay ne işe yarar? İkisi de aydınlatır. Daha önemlisi güneş ve ayın hesaplı oluşu. Yani bir matematiği vardır.

İlim matematiksiz olmaz.

Matematik, sayı saymayı bilme; düşünmenin anahtarıdır dolayısıyla her türlü ilmin anahtarıdır.

İki ilimle başladı sure: ilim-ilim. Ancak bu ilmin oturacağı şey bir hesaptır. Hesap nerde var?

Güneşte var, ayda var. Onlar aynı zamanda rehber, aydınlatıcı. İkisi de aydınlatır ama güneşin aydınlığı daha parlaktır. (Peygamberi vahiy ile insandaki akıl gibi: Vahiy güneştir, akıl aydır. Karanlıklarda, peygamber yokken akıl lazım olur. Güneş/peygamber olursa, akıl zaten onun içindedir, birlikte iş görürler. Bkz: İki Risalet.)

*Güneş nübüvvettir,
Ay velayettir. (Müminin Allah ile olan bağı)*

يشير إلى شمس النبوة وقمر الولاية

الكتاب: روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع
المثاني
المؤلف: شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألويسي
(المتوفى: 1270هـ)
Alusi
(Bağdat'lı. Ahmet Haşim'in dedelerinden)

Maturidi de buradaki güneş ve ay hakkında yaklaşık olarak aynı sonuca götürecek bir okuma yapıyor.

*(Güneş ve ayda) daha ziyade bir mana var:
Allah o ikisini, eşyanın hakikatini bilmek için
delil kıldı.*

وفيه زيادة معنى:

أن الله تعالى جعلهما بحيث يعرف
بهما حقيقة أعين الأشياء
الماتريدي (المتوفى: 333هـ)

Maturidi

*Necm (yıldız) ve ağaç boyun eğer/secde eder.
Gökte yıldız ne ise yerde ağaç o.*

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ

Buradaki secde Allah'a mı insana mı: Fark etmez. Varlıkların Allah'a secdesi Âdeme secde içinde bir secdedir. İnsana secde etmesi Allah'a secde etmesi demektir. Çünkü onu Allah öyle yaratmıştır.

İlk ayette; *Rahman öğretti*. Bu öğretmenin içinde varlıklara secde etmeyi öğretme de var. Varlık içinde insan ise halife olarak atandı.

Göğün süsü ile yerin süsü O'na secde eder.

يسجد له ما به زينة السماء
وما به زينة الأرض
الماتريدي (المتوفى: 333هـ)

Maturidi

Rahman suresinde, sözün zahiri de batını da var. Bu net. Yani sözü her kes yaşına ve hayaline göre anlayabilir ancak çerçeve içerisinde kaldığı sürece.

evrende denge

*Semayı yükseltti.
Teraziyi/ölçüyü/mizanı koydu.
Tartmada/ölçmede/terazide taşkınlık
yapmayın diye.
Ve ölçüyü doğru yapın, adaletli yapın,
eksiltmeyin.*

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ
أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ
وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا
الْمِيزَانَ

Rahmanın makamı yukarıdadır(!). Yukarıda; insan güneşi, ayı, yıldızları görür bir düzen içinde, bir hesap içinde. Hesabın diğer versiyonu mizan. Müfessirler buradan adaleti, dengeyi çıkarırlar. Adaletin ölçüsünü kaçırmamak gerektiği vurgusunu anlarlar.

*Terazi, insanın
alışverişlerinde kullandığı
tartı aracı.
Böylece emredildiği ve
yasaklandığı şeyleri mizanla
anlar.*

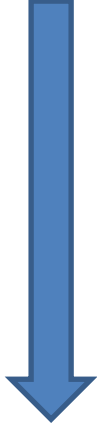
يحتمل حقيقة الميزان الذي يزن الناس به
الأشياء،
وبه يتحقق الإيفاء والاستيفاء، امتحنهم بذلك؛
ليعرفوا بذلك قبح التقصير فيما أمروا به
والمجازرة عما نهوا عنه، وذلك يحتمل في
الأحكام، والشرائع والتوحيد،.
الماتريدي (المتوفى: 333هـ)

Maturidi bir başka yerde bu ayetin tefsirinde mizanı şöyle anlatıyor:

*Mizan üç türdür:
1 – Akıl. Onunla insan bir şeyin iyisini
kötüsünü öğrenir.
2 – Halkın alışverişte kullandıkları
terazi.
3 – Yargıda insanların önüne
konulacak olan amelleri tartacak olan
terazidir.*

وذكر أن الموازين ثلاثة:
أحدها: العقول، وهي التي يعرف بها
محاسن الأشياء ومساوئها، وقبح الأشياء
وحسنها.
والثاني: الميزان الذي جعل بين الخلق
لإيفاء الحقوق والاستيفاء.
والثالث: الذي جعل في الآخرة؛ ليوفى به
ثواب الأعمال وجزاؤها، والله أعلم.
الماتريدي (المتوفى: 333هـ)

Semadan hemen sonra yeri konu edindi: Ağaç. Ve devam ediyor:

وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ
فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ
وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Yeryüzü, yaratıklar (insan) için hazırlandı. Orada meyveler var ...

Siz ikiniz, Rabbinizin hangi nimetini yalanlayabilirsiniz!

Surede buraya kadar “siz ikiniz”i izah edecek bir şey yok.

Aslında surenin bütünlüğü burada başladı. Bir şey söyleyecek ama henüz söylemeye başlamadı.

Yukarıdan aşağıya bakalım:

Rahman – *insan*; iki cins değil,

İlim – ilim; iki cins,

Şems – kamer; iki cins,

Yıldız – ağaç; iki cins,

Gök – yer; iki cins.

Özne olarak sadece insan var, sorumlu özne olarak.

Konu insan. İnsanın yaratılışı ile başladı. İlim verildiğini söyledi, o ilmini çıkaracağı yeri (gökten, düzenlilikten) söyledi; gökyüzünü yeryüzünü hatırlattı, teraziye hatırlatıp adalet istedi ve “Siz ikiniz Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız” dedi. Peki “siz ikiniz” kim bu tabloda?

Kadın erkek mi? Mümin kafir mi? Kim?

Oysa tabloda özne olarak sadece insan var!

(Bu ayetin zahiri anlamının altında şuna işaret var) Allah'ın azalarımıza emir ve nehyidir bu işaret.

(Yani insanın seması akıldır. Bedeni ise emir ve nehyi yüklediği azalarıdır.)

(Seması akli, bedeni de yeryüzüdür)

Çünkü insan evrenin hülasasıdır!

باطنها الأمر والنهي على الجوارح

الثستري (المتوفى: 283هـ)

Konu tekrar insana geldi:

Neden konu hemen tekrar insan?

Arada bir şeyler söyledi. Konu tekrar insana geldi: **Halekal insan...**

insandaki denge

خَلَقَ الْإِنْسَانَ
مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ
وَخَلَقَ الْجَانَّ
مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

İlk olarak **insanı yarattı** dedi. Arada bir şeyler söyledi. Konu tekrar insana geldi: **Halekal insan...**

İnsanı yarattı.

Aslında konuyu hiç dağıtmadı. Arada bahsettiği şeyler de insanla alakalı. Şimdi konuyu biraz daha açacak:

(Ok işaretinin yönüne dikkat)

Daha önceki tabiatını ise kontrol edilemez ateşten yaratmıştı. (Ateş tabiatlı yaratmıştı)

Siz ikiniz, Rabbinizin hangi nimetini yalanlayabilirsiniz!

Yani siz; düşünemeyen, ilim yapamayan, akledemeyen bir tabiattaydınız. Allah size insan tabiatını verdi, ikram etti. O halde siz Rabbinizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz?

Siz ikiniz: İnsanın sağından gelen ve solundan gelen iki tabiatın her insanda bulunduğunu biliyoruz/öğrendik artık. Bu tabiattan birisi galip ise o bir tür insandır, diğeri galipse o başka bir tür insandır.

Bu iki tür insan mıdır acaba burada söz konusu olan, yoksa başka bir şey mi?

Surenin sonuna kadar okuyun! Rahat karar vereceksiniz!

rabb

<p><i>İki doğunun Rabbi</i> Ve <i>İki batının Rabbi.</i> İki doğu iki batı ne ola ki?</p>	<p>رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ</p>
---	---

Müfessirler bu konuda çok uzaklara gidiyorlar. Gerek yok buna. Güneşten ve aydan bahsetti. Güneşin ve ayın doğuşları ve batışları iki doğu ve iki batıdır. Bu açıktır. Hiç uzaklara gitmeye gerek yok. Ama bunlarla işaret edilen ne acaba?

Peygamber vahyinin doğuşu, vahye iman bir doğuş; Peygamber yok iken aklınla ulaştığın bir iman (gaybda iman), bir başka doğuş: **İki Doğu(ş)(m)**

İkisini de inkar: **İki Batı(ş)**

Müfessirlerin işari yorumlarıyla bütünleştirdiğinizde: İmanı da dalaleti de veren Allah, meşîet O'nun elinde ama senden gelirse.

“İki doğunun ve iki batının Rabbi”:
Nübüvvet güneşinin doğuşu/doğusu
Ve
Velayet ayının doğuşu/doğusudur
(İki batı da bunların zıddı)

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ

رب مشرق شمس النبوة
ومشرق قمر الولاية

روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني
الألوسي (المتوفى: 1270هـ)

Alusi

*Kalbin doğusu/doğuşu ve
batısı/batışı.*
(İki değil daha fazla da olabilir,
kalpteki doğuşlar ve kalpteki
batışlar)

ويقال: مشرق القلب ومغربه،

وشوارق القلب وغواربه

القشيري (المتوفى: 465هـ)

Kuşeyri

Bunlar *işari* tefsir şüphesiz. Bu müfessirler zahiri anlamı da reddetmiyorlar. Ama sureye bütüncül bir gözle baktığınızda, disiplinli bir düşünme yaptığınızda, imanınız arttığında bu sonuçlara ulaşmanız mümkün.

*Bu ayetin zahirinin altındaki anlam:
Kalbin ve lisanın doğuş ve batış yerleri.*

باطنها مشرق القلب ومغربه
ومشرق اللسان ومغربه
التستري (المتوفى: 283هـ)
ماتريدي
Tüsteri

Lisan, aklı; *kalp*, vahyi simgeler. Yani nebevî olan ile âdemî olanın iman ve inkar yerleri.

sabit tabiat

Konu devam ediyor: İnsan...

*İki deniz birleşir ama aralarında bir engel vardır, dönüşmezler. (Birbirlerine dönüşmezler, isyan etmezler)
Rabbinizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz?*

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ
بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Nasıl iki deniz ki, birleşirler ama birbirlerine karışmazlar ve bu büyük bir nimettir?

(Ve müfessirler ararlar ama bir türlü bulamazlar!!!)

Anlatılmak istenen şu: İnsana sağından ve solundan iki unsur gelir. Ama bunların tabiatı gereği, değişmezler. (cin+ins) Cin asla ins olmaz, ins asla cin olmaz.

Ulvi kuvvetler semasının denizi
Ve
süfli kuvvetler arzinun denizi

بحر سماء القوى العلوية
وبحر أرض القوى السفلية
يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ حَاجِزُ الْقَلْبِ

روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني
الألوسي (المتوفى: 1270هـ)

Alusi

(.....)
(Şu da var ki,
Müminin kalbinde iki deniz vardır: İman ve hikmet denizi ile tuğyan ve şehvet denizi.
Allah'ın muvafakatıyla/oluruyula aralarında bir engel vardır. Biri ile diğeri bozulmasın diye.
(Bozulursa denge bozulur. Tabiatlar değişir)

وَأَيْضًا
الْمُؤْمِنُ فِي قَلْبِهِ بَحْرَانِ
بَحْرُ الْإِيمَانِ وَالْحِكْمَةِ
وَبَحْرُ الطُّغْيَانِ وَالشَّهْوَةِ
وَهُوَ بِنَوْفِيقِهِ جَعَلَ بَيْنَهُمَا حَاجِزًا
لَكِي لَا يُفْسِدَ أَحَدُهُمَا بِالْآخِرِ

Râzî/ Naml Suresi 27/62 tefsiri.

“Allah'ın muvafakatı/oluru”ndan kasıt: **Din dilinde (!)** “ben inandım, ben küfrettim, ben yaptım, ben başardım” demek şık değil. Allah muvafakat etti, demek var.

“Ben inkar ettim” diyor ateist. Allah kızıyor bu tipe ve diyor ki ona, “sen kimsin ki inkar edebilesin”. Bunu ben diledim, ben istedim, (inkar edebilmeni).

Kur'an'ın bu üslubunu, din dilini anlamamız gerekir. Yoksa bir çok şeyi anlamış gözükmürüz fakat anlamayız. Müfessirlerin çoğunun düştüğü tuzak burasıdır.

Bu iki denizden iri inci taneleri ve küçük inci taneleri çıkar. (Ya da inci ve mercan çıkar)
Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız.

يَخْرُجُ مِنْهُمَا
اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ
فَبِأَيِّ آيَاءِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ

Bu denizler, inci taneleri nelerdir ki, bize nimet olarak hatırlatılıyor?

(...)
“iki deniz birleşir, aralarında perde vardır”
ayeti üzerine, bazı hukema (hikmetli söz eden
adam) dedi ki,

“eğer taşkınlık olmazsa (birinden öbürüne
bir taşma bir saldırı olmazsa) aralarından
inci mercan çıkar/O kalpten inci mercan
çıklar.

Eğer kalpte bağı/taşkınlık yoksa din, iman,
şükür çıkar.

وَقَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ فِي قَوْلِهِ:
مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ
«لَا يَبْغِيَانِ»

قَالَ عِنْدَ عَدَمِ الْبَغْيِ
«يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ»

فَعِنْدَ عَدَمِ الْبَغْيِ فِي الْقَلْبِ يَخْرُجُ
الدِّينُ وَالْإِيمَانُ بِالشُّكْرِ

Râzî/ Nemi Suresi 27/62 tefsiri.

لطائف الإشارات = القشيري

(التوثيق: 465هـ)

ويقال: المرجان النسل.

ويقال: البهران. إشارة إلى النفس
والقلب، فالقلب هو البحر العذب
والنفس هي البحر الملح.

فمن بحر القلب كلّ جوهر ثمين،
وكلّ حالة لطيفة.. ومن النفس كل
خلق ذميم

والدرّ من أحد البحرين يخرج، ومن
الثاني لا يكون إلا التمساح مما لا
قدر له من سواكن القلب.

Denilebilir ki, “mercan” nesildir.
(Her ikisinden de iyi nesiller çıkabilir.
Kafirden mümin, müminden yine mümin
doğabilir)

*İki denizden birisi kalptir.
Diğeri de
Nefistir.*

أحد البحرين القلب،

فيه أنواع الجواهر: جوهر الإيمان
وجوهر المعرفة وجوهر التوحيد
وجوهر الرضى وجوهر المحبة
وجوهر الشوق وجوهر الحزن
وجوهر الفقر وغيرها
والبحر الآخر النفس.

تفسير التستري
(المتوفى: 283هـ)

Surede konunun hep, insanın etrafında dolaşmasına dikkat!

*Yara yara akıp giden inşa edilmiş gemiler de
O'nundur.*

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشآتُ

فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ

فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبانِ

(الْمُنشآتُ) بكسر الشين، بمعنى: الظاهرات السير

Her şey O'nun değil mi zaten? Neden gemileri zikretti?

Acaba **bayreyn** üzerinde işaret edilen konularla ilişkisi var mı?

İki denizi yok Allah'ın, tek denizi var. Diğeri sahip çıkmıyor!

Sahip çıktığı denizin, dağlar gibi akıp giden, gemiler gibi alametleri var:
Peygamberleri var, gemiler inşa eden, inanları kurtarmak için.

Din dili bu. Bunu anlamak zorundayız...

Buraya kadar insanın yapısı üzerinde idi konu. Nimetler ona hatırlatıldı. Peki niye bu yapıldı?

Bundan sonra konu değişiyor ve bu hatırlatmaların niye yapıldığı açıklanıyor:

Üzerinde (yeryüzünde) kim varsa geçicidir.

(Arap acem, kadın erkek...kim varsa)

Celal ve kerem [(iki zıt isim) (bu iki zıt isimden özgür varlık çıkartan) (özgür bırakan, iki denizi iki deniz olarak yapan, sorumluluk kıvamı veren) (Bkz: İki el, iki parmak)] Allah baki kalacak.

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ
وَيَبْقَى وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ
وَ الْاِكْرَامِ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Bunu diyor ama ardından da “tükezziban” diyor: Tükezziban sözcüğü bir şey ifade ediyor burada! Bu iki denizdir işte.

O iki deniz aynı zamanda, iki tabiatın oluşturdukları taraftır. Surenin sonunda göreceğiz bu iki taraftan biri cennete gidecek diğeri cehenneme.

Celal ve ikram’dan (iki elle yaratma!) “özgürlük” nimetini çıkarabiliriz. (ya da bir başka iki zıt isimden çıkan bir özgür varlık)

Bu evrende (semavat vel ard: Evren, yer gök, her şey, yer yüzünün tamamı) her şey O’ndan ister, her kes O’ndan ister. Ve O, her an onların isteğini yapar, isteğini yerine getirir. Mümin olsun, kafir olsun, ateşten olsun topraktan olsun. O he an bir yaratıştadır. Her an herkese vermektedir.
O halde Rabbinizin nimetini nasıl yalanlarsınız.

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

yargı

Bu sureyi yaratılış bağlamında okumamızın sebebi aşağıdaki ayettir aslında ve bu sure tüm sözleri bu ayete getirmek için söylüyor.

Ey **iki ağırlık**. Sıra size gelecek.
O halde Rabbinizin nimetini nasıl
yalanlarsınız.

[Ey cinn ve ins topluluğu! Size kendi
cinsinizden elçi gelmedi mi?]

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

[يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ]

Müfessirler bu ayette de sözü uzatıyorlar da uzatıyorlar. Sordukları sorular iman artırıcı değil.

Oysa! Vahyin dili, din dilidir. Din dili peygamberin dili. Peygamberin dili Arapça. Arapça bir beşerin dili. Beşer şunu düşünür: Bir amir memur, bir baba oğul arasındaki diyalog gibi. Amir memuruna ya da baba oğluna, “sıra sana gelecek, görüşecegiz” demesi gibi.

Ayette: Ey iki ağırlık. Siz şu anda özgürsünüz ama unutmayın size de vakit ayıracağım. Sizi yargılayacağım!

Bu ayetteki “sekalan”ı iki “sekal”; cinler ve insanlar olarak açıklayanlar var.

Oysa!...

“Ey cinn ve ins topluluğu size kendi cinsinizden elçi gelmedi mi?” ayetini alarak Hz. Muhammed’in Rasulüsekaleyn olduğunu, dolayısıyla cinlere de peygamber olduğunu söyleyenlerin maksadı eğer görünmeyen varlıklara da peygamberlik yaptığı ise onlara Hz. Muhammed’in görünür bir insan cinsi varlık olduğunu söyleyin. Ve ayette kendi cinsinden peygamberden söz ettiğini hatırlatın. Israr ederse selam deyip geçin. Ama cin ve ins yani **tüm ademoğullarına** kendi cinslerinden bir peygamber olarak anlayanlara ise selam olsun.

Anlamak istemeyenlere son olarak şu ayetleri okuyun:

Yer sallanınca.
Yer ağırlıklarını çıkarınca. (iki ağırlık
değil)
İnsan “ne oluyor” dediğinde...
İnsan...

Dikkat! Cin yok.

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زُلْزَالَهَا
وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَنْقَالَهَا
وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا
يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا
بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا
يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ

*Ey bütün insanlar!
Yerin ve göğün sınırlarını geçebiliyorsanız
çıkın gidin, kurtulun yargıdan.
(Kaçabiliyorsanız kaçın)
Ben çıkarmadan siz çıkamazsınız. (Gücünüz
yetmez çıkmaya, kaçmaya)
Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız.*

يَا مَعْشَرَ الْإِنْسِ
إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَتَفَدُّوا مِنْ أَقْطَارِ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُدُوا لَا
تَتَفَدُّونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Rahman – *insan*; iki cins değil,

İlim – ilim; iki cins,

Şems – kamer; iki cins,

Yıldız – ağaç; iki cins,

Gök – yer; iki cins.

Şimdi bu ikili anlatımları gözünüz önüne getirerek Şems suresini bir daha okuyunuz:
(Şems suresinin tamamı şu ana kadar anlattıklarımızın başka bir dille özetlenişidir.)

İlk 6 ayet evrendeki dengeyi konu ediniyor.

Güneş - ay,

Gündüz - gece,

Sema – arz.

Bunlarda bir doğal **denge** var. Bu doğal dengeyi görün. Adil olun, adaleti gözetin,
adaleti gerçekleştirin. Aklınızı başınıza alın.

7. ayet ve devamı insandaki **dengeyi** konu ediniyor: Nefs. Fücür ve takvasını ilham etti. İyilik yapma kötülük yapma meylini ilham etti. Temizleyen kurtulur, kirlenen pişmanlık duyar. Özgürsünüz: Siz bilirsiniz.

Ve devamında toplumsal denge: Bir örnek olarak Araplara anlatılıyor. Deniliyor ki Salih Peygamber vardı. Toplumuna yol gösterdi. Ama eşkıya çıktı içlerinden ve aralarında büyük bir problem oluştu. Ama biz birisini mağlup ettik onların.

Yani tabiatta, insanın nefsinde ve sosyal hayattaki dengeden bahsediliyor surede ve bu dengelere gözetilmeli mesajı veriliyor.

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا
وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا
وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا
وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا
وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ( ) فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا
( )
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ( ) وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ( )
كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ( ) إِذِ انبَعَثَ أَشْقَاهَا ( )
فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ( ) فَكَذَّبُوهُ
فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا ( )
وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا

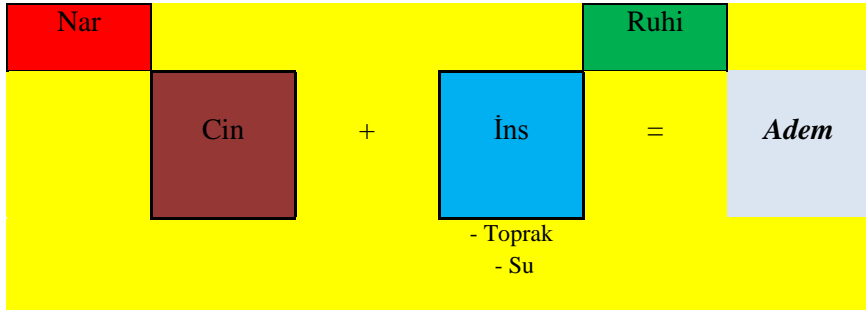
Bizim/müfessirlerimizin problemi şu:

Surede insandaki dengeyi sadece Sufiler anlamış ancak onlar da sonradan şarlatan olmuşlar.

Bütün müfessirler ya doğadaki dengeyle, ya sadece insandaki dengeyle ya da sadece toplumdaki dengeyle ilgilenmiş. Doğadaki dengeyi anlamaya çalışanlar da olayı bilimselleştirmiş, laboratuvara sokmuşlar. Güneş şöyle şöyle şöyledir, gece böyle böyledir... Hiç bunları anlatmıyor ki Kur'an. Çok doğal, tabii bir şey anlatıyor.

Bu üç dengeyi bütünleştirirseniz doğru anlamış olursunuz ve hayatınız aydınlanır.

Tüm bu anlattıklarımızı tablo yardımıyla aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Cin		İns	Sorumluluk Öncesi Safha
	İnsan		Safhası Sorumluluk
Sorumluluğu kabul etmezse, İblis ; eyleme geçerse/ sorumsuz davranırsa, Şeytan . (Şeytan "insan" dan sonraki hal. Yaratılış sürecinde yok) Kur'an kafirlerin önderine "Şeytan" der.		Sorumluluğu/Allah'ı kabul ederse, Adem ; Eyleme geçerse/sorumlu davranırsa, Melek . (Adem "insan" dan sonraki hal. Yaratılış sürecinde yok) Kur'an mü'minlerin önderine "Melek" der.	

